

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Mai 2017

Cod Ymarfer ar gyfer Darpariaethau Rheoli Rhywogaethau yng Nghymru

Sut y dylid cymhwyso Cytundebau Rheoli
Rhywogaethau a Gorchmynion Rheoli

OGL © Hawlfraint y Goron 2017 WG31285
ISBN digidol: 978 1 4734 9086 4

Delwedd chwith uchaf: Paul Beckwith
Delwedd ganolog uchaf:
Cyfoeth Naturiol Cymru
Delwedd de uchaf a canolog gwaelod:
Jean Haxaire
Delwedd chwith a de gwaelod: GB NNSS

Cynnwys

Cynnwys	2
1 Cyflwyniad.....	5
2 Trosolwg o'r darpariaethau rheoli rhywogaethau.....	7
2.1 Nodi pwy sy'n gyfrifol am gydgysylltu	7
2.2 Y broses bresennol Y cysylltiad cyntaf.....	7
2.3 Sut y caiff y darpariaethau hyn eu defnyddio Dilyn trywydd mwy ffurfiol	8
2.4 Cwmpas y mesurau	8
2.4.1 Rhywogaethau sy'n cytrefu'n naturiol.....	9
2.4.2 Rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma ac a ailgyflwynir	9
2.4.3 Gwarchod Rhywogaethau a Chynefinoedd	10
2.4.3 Y prawf effaith andwyol ddifrifol	11
2.4.4 Rhywogaethau estron eang eu gwasgariad.....	11
2.4.5 Safle ac Annedd	12
2.5 Ystyriaethau o ran lles anifeiliaid	13
2.5.1 Diogelu rhywogaethau nad ydynt wedi'u targedu	13
2.5.2 Y berthynas â threfniadau bioddiogelwch eraill	
2.5.3 Goblygiadau o ran lles anifeiliaid	
2.5.4 Diogelu rhywogaethau nad ydynt wedi'u targedu	
Adolygu darpariaethau rheoli rhywogaethau	13
2.6 Cyhoeddi nifer y cytundebau a'r gorchmynion.....	14
3 Cytundebau rheoli rhywogaethau	14
3.1 Beth yw cytundeb rheoli rhywogaeth?.....	14
3.2 Pwy all lunio cytundeb rheoli rhywogaeth?.....	14

3.3	Pryd y dylai awdurdod amgylcheddol gynnig llunio cytundeb rheoli rhywogaeth?	15
3.3.1	Rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma	16
3.4	Yr hyn y mae'n rhaid i gytundeb rheoli rhywogaeth ei gynnwys	17
3.5	Terfynu cytundeb	18
4	Gorchmynion Rheoli Rhywogaethau	19
4.1	Pryd y gall awdurdod amgylcheddol wneud gorchymyn rheoli rhywogaeth	19
4.1.1	Dim perchennog hysbys	20
4.2	Yr hyn y mae dylai gorchymyn rheoli rhywogaeth yn ei gynnwys	20
4.3	Gofynion hysbysu	21
4.4	Pan ddaw gorchymyn rheoli rhywogaeth i rym	21
4.5	Gorchmynion rheoli rhywogaethau brys	22
4.6	Dirymu Gorchymyn Rheoli Rhywogaeth yn Ôl	23
4.7	Terfynu gorchymyn	24
5	Pwerau mynediad, gorfodi, troseddau a chosbau	25
5.1	Pwerau Mynediad	25
5.2	Gorfodi	26
5.3	Troseddau a chosbau	27
6	Cyfrifoldeb am gostau ac iawndal	27
6.1	Cyfrifoldeb am gostau gweithrediadau rheoli rhywogaeth	27
6.2	Iawndal	28
6.3	Anghydfodau	29
7	Hawl i apelio	29
8	Atodiad	30

1 Cyflwyniad

1. Mae'r cod ymarfer hwn yn nodi sut y dylai Gweinidogion Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru gymhwyso'r darpariaethau ar gytundebau a gorchmynion rheoli rhywogaethau sydd wedi'u cynnwys yn Neddff Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981⁴. Dim ond i Gymru y mae'r cod hwn yn berthnasol. Mae Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig wedi cyhoeddi cod ymarfer ar wahân ar gyfer Lloegr.
2. Mae mwy a mwy o rywogaethau'n cael eu cludo, naill ai'n fwriadol neu'n anfwriadol, y tu hwnt i'w tiriogaeth naturiol gan bobl. Tra bod llawer o'r rhywogaethau estron hyn yn gallu bod yn fanteisiol, er enghraifft i'r sectorau amaethyddol, coedwigaeth, garddwriaeth, pysgodfeydd ac anifeiliaid anwes, mae canran fach ohonynt a elwir yn rhywogaethau estron goresgynnol yn gallu cael effaith negyddol. Rhywogaethau estron goresgynnol yw un o'r bygythiadau mwyaf i'n hamgylchedd. Maent yn costio tua £42 biliwn y flwyddyn¹ i economi'r DU ac mae rhai hyd yn oed yn peryglu ein hiechyd. Nid yw rhywogaethau estron goresgynnol yn parchu ffiniau ac er mwyn mynd i'r afael â hwy mae Cymru yn cydweithredu â gweddill Prydain Fawr; nodir y dull hwn o weithredu yn Strategaeth Rhywogaethau Estron Goresgynnol Prydain Fawr². Mae Llywodraeth Cymru'n cymryd y mater hwn o ddifrif, ac yn cydnabod ei bod yn well atal rhywogaethau estron goresgynnol rhag ymsefydlu yma yn y lle cyntaf na cheisio eu rheoli ar ôl iddynt fwrw gwreiddiau yma, sy'n aml yn ddrud iawn neu'n opsiwn anymarferol.
3. ~~Er mwyn gwneud hyn, mae~~ **Fe all y bydd** angen i Weinidogion Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru allu ymateb yn gyflym pan ganfyddir bygythiad newydd. Mae cael mynediad i safle er mwyn rheoli rhywogaeth estron oresgynnol newydd sy'n achosi, neu'n debygol o achosi, niwed yn gallu bod yn hollbwysig. Fel arfer, ~~rydym yn sicrhau hyn ceir caniatâd~~ yn wirfoddol gan fod y rhan fwyaf o dirfeddianwyr yn hapus i ganiatáu mynediad i'w tir. Fodd bynnag, mae angen sicrhau bod hyn yn bosibl bob amser, hyd yn oed os na wyddom pwy yw'r perchennog dan sylw. Bydd ~~y pwerau newydd hyn~~ **pwerau'r darpariaethau rheoli rhywogaethau** yn sicrhau bod Gweinidogion Cymru neu Cyfoeth Naturiol Cymru yn **gallu cael mynediad i'r tir a chael gwared ar rywogaeth cael mynnu bod** tirfeddianwyr yn gweithredu ynghylch rhywogaethau estron ~~oresgynnol cyn iddi~~

¹ <https://link.springer.com/article/10.1007/s10530-023-03107-2>

² www.nonnativespecies.org/about/gb-strategy/

ymsefydlu'n ehangaeth goresgynnol neu'n caniatáu i eraill fynd ar dir i gynnal y gweithrediadau hynny lle bo hynny'n briodol.

4. Gallai ailgyflwyno³ rhywogaethau a arferai fod yn rhai preswyl cynhenid⁴ yn anghyfreithlon hefyd, o dan amgylchiadau penodol, gael effeithiau negyddol sylweddol ar fuddiannau amgylcheddol, cymdeithasol neu economaidd gan fod amgylchiadau wedi newid ers y tro diwethaf roeddent yn bresennol yng Nghymru. At hynny, gallai ailgyflwyno rhywogaethau o'r fath gael effaith andwyol ar les yr anifeiliaid unigol a ryddheir os cânt eu rhyddhau i amgylchedd nad yw'n addas i'w hanghenion.' Efallai y bydd angen i Lywodraeth Cymru neu Cyfoeth Naturiol Cymru weithredu er mwyn mynd i'r afael ag achosion o ailgyflwyno rhywogaethau heb drwydded o dan yr amgylchiadau hyn. Bydd modd gwneud hyn drwy gytundeb fel arfer ond, mewn achosion prin, bydd angen defnyddio pwerau rheoli er mwyn cael mynediad i dir pan fydd popeth arall yn methu.
5. Nid yw'r gofynion sy'n ymwneud â chytundebau neu orchmynion rheoli rhywogaethau a'r canllaw hwn yn cymryd lle unrhyw ofynion statudol eraill a allai gyfyngu ar weithrediadau ar dir neu rywogaeth, nac effeithio ar y gofynion
- ~~6. Er mwyn diogelu iechyd planhigion, gellir defnyddio Gorchymyn Iechyd Planhigion i orfodi rheolaethau a chyfyngiadau ar fewnforio, symud a chadw planhigion a plâu planhigion penodol a deunyddiau penodol eraill. Mae'r Gorchymyn Iechyd Planhigion yn gwahardd mewnforio rhai genera a mathau penodol o ddeunydd o rywogaethau penodol yn llwyr. Mae'r Gorchymyn hefyd yn gosod cyfyngiadau arbennig, gan gynnwys amodau symud, ar nifer o rywogaethau o gnydau neu rywogaethau coedwig, er mwyn diogelu diwydiannau amaethyddol, coedwigaeth a garddwriaethol y DU rhag plâu a chlefydau estron penodol. Mae'r Gorchymyn yn ei gwneud yn ofynnol i chi hysbysu arolygydd Hadau Iechyd Planhigion am bresenoldeb unrhyw bla-planhigion nas ceir fel arfer ym Mhrydain Fawr ac sy'n debygol o fod yn niweidiol i blanhigion ym Mhrydain Fawr, neu sydd ar y rhestr o blâu sydd wedi'u gwahardd o'r Gymuned Ewropeaidd. Yng Nghymru, mae Gorchymyn Iechyd Planhigion yn ei gwneud yn bosibl i Hysbysiadau Iechyd Statudol gael eu cyflwyno gan yr Asiantaeth Iechyd Anifeiliaid a Phlanhigion neu Cyfoeth Naturiol Cymru. Mae cyfundrefn y Gorchymyn Iechyd Planhigion yn system reoleiddio ar wahân i Ddarpariaethau Rheoli Rhywogaethau a byddant yn parhau'n systemau rheoli sy'n gweithredu ar wahân.~~

2 Trosolwg o'r darpariaethau rheoli

³ Rhywogaethau wedi'u hailgyflwyno heb drwydded, yn groes i Adran 14 o Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad 1981.

⁴ Mae Atodlen 9A o Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad 1981 yn diffinio'r categori hwn o rywodaeth fel "an animal that is no longer normally present in Great Britain". At ddibenion y cod hwn, cyfeirir at y categori hwn o rywogaeth fel "rhywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yma".

rhywogaethau

6. Diwygiodd Adran 23 o Ddeddf Seilwaith 2015 Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad 1981 drwy ychwanegu ~~Atodlen 9A newydd er mwyn cyflwyno cyfundrefn statudol o gytundebau~~ is-adran 14(4A) sy'n ymdrin â mesurau sy'n ymwneud â chytundebau rheoli rhywogaeth a gorchmynion rheoli ~~rhywogaethau er mwyn rhywogaeth fydd yn cael eu cynnwys yn Atodlen 9A.~~ Y nod yw sicrhau bod tîrfeddianwyr, dan amgylchiadau priodol, yn cymryd camau i fynd i'r afael â rhywogaethau estron goresgynnol a rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma, neu ganiatáu i eraill fynd ar dir i ~~gyflawni'r gynnal y~~ gweithrediadau hynny, er mwyn eu hatal rhag ymsefydlu ~~ac ymledu. a lledaenu.~~ Gweinidogion Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru yw'r awdurdodau amgylcheddol sydd â'r pwerau i wneud cytundebau neu orchmynion rheoli rhywogaethau yng Nghymru. ~~Gall y term darpariaeth rheoli rhywogaeth olygu cytundeb rheoli rhywogaeth, gorchymyn rheoli rhywogaeth neu orchymyn brys rheoli rhywogaeth, neu'r tri gyda'i gilydd.~~

2.1 Nodi pwy sy'n gyfrifol am gydgyssylltu

7. Dylai'r awdurdodau amgylcheddol gyfeirio at unrhyw brotocol ymateb cyflym er mwyn nodi pwy ddylai gydgyssylltu unrhyw gamau gweithredu a all fod yn ofynnol o dan y darpariaethau hyn.' Y corff cydgysylltu sy'n gyfrifol am gynnig cytundeb neu wneud gorchymyn.
- ~~8. Os yw awdurdod amgylcheddol eisoes yn cyllido camau gweithredu dan raglen ddileu sy'n bodoli eisoes, cyn i'r darpariaethau hyn ddod i rym, dylai'r awdurdod hwnnw barhau i fod yn gyfrifol am unrhyw fesurau ychwanegol sy'n ofynnol o dan y darpariaethau hyn.'~~

2.2 Y cysylltiad cyntaf ~~Y brses bresennol~~

8. ~~Ar hyn o bryd, gall~~Mae awdurdodau amgylcheddol ~~wneud yn cael gwneud~~ trefniadau gwirfoddol â pherchenogion i gael mynediad i'w safleoedd er mwyn rheoli rhywogaethau estron goresgynnol.' Mae'r trefniadau ~~anffurfiol-gwirfoddol~~ hyn wedi bod yn effeithiol ~~fel arfer yn y rhan fwyaf o achosion.~~
9. Os yw awdurdod amgylcheddol yn dymuno cael mynediad i safle, yna ~~rhaid iddo dylai~~ geisio cytundeb â'r perchennog yn gyntaf o dan y ~~dull anffurfiol cyfredol drefn wirfoddol.~~ Mae cytundeb a sicrhau fel hyn yn debygol o fod yn llai beichus i'r perchennog a'r awdurdod amgylcheddol.

2.3 Dilyn trywydd mwy ffurfiol Sut y caiff y darpariaethau hyn eu defnyddio

10. Os na fydd awdurdod amgylcheddol wedi llwyddo i sicrhau **cytundeb cydweithrediad** y perchennog o fewn amser rhesymol ~~ar sail anffurfiol~~ trwy **cytundeb gwirfoddol**, yna gallai ystyried defnyddio'r darpariaethau statudol hyn-' **Fodd bynnag, mae'r darpariaethau statudol yn dal i ganolbwyntio ar negodi cytundebau gwirfoddol, lle bo'n ymarferol, ac mae'n rhaid i'r awdurdod amgylcheddol wneud ymdrechion rhesymol yn gyntaf i lunio i geisio dod i gytundeb gwirfoddol gyda'r perchennog ar ffurf cytundeb rheoli rhywogaeth effeithiol â perchennog.**
11. Fodd bynnag, os na ~~fydd hyn yn bosibl~~ ellir llunio **cytundeb rheoli rhywogaeth**, mae gan yr awdurdod amgylcheddol bwerau i wneud gorchymyn rheoli rhywogaeth i'w gwneud yn ofynnol i berchennog gymryd camau i fynd i'r afael â rhywogaeth estron oresgynnol (a rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma), neu ganiatáu i'r awdurdod amgylcheddol wneud hynny.'

2.4 Cwmpas y mesurau

12. Gall cytundeb rheoli rhywogaeth neu orchymyn rheoli rhywogaeth ymwneud â: ~~Mae'r mesurau hyn yn cwmpasu unrhyw anifail nad yw ei gynofin naturiol yn cynnwys Prydain Fawr (h.y. rhywogaeth estron) lle y gellir dangos bod y fath rywogaethau naill ai'n oresgynnol, neu'n gallu bod felly.'~~ Mae hyn yn cynnwys, ~~ond nid yw'n gyfyngedig i'r, anifeiliaid estron sydd wedi dod yn breswylwyr cyffredin ym Mhrydain Fawr ac sydd wedi'u rhestru yn Rhan 1 o Atodlen 9 i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981.~~
 - 1 rhywogaeth anifail neu blanhigyn sydd wedi'i chynnwys yn rhestr y rhywogaethau sy'n destun pryder arbennig neu
 - 2 rhywogaeth anifail sydd wedi'i rhestru yn Rhan 1 o Atodlen 9 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 neu anifail sy'n perthyn i rywogaeth nad yw ei thiriogaeth naturiol yn cynnwys unrhyw ran o Brydain Fawr ac sydd wedi cael ei chyflwyno i Brydain Fawr neu sy'n bresennol ym Mhrydain Fawr oherwydd gweithgarwch dynol arall neu
 - 3 rhywogaeth planhigyn sydd wedi'i rhestru yn Rhan 2 o Atodlen 9 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 neu
 - 4 rhywogaeth anifail sydd wedi'i rhestru yn Rhan 1B o Atodlen 9 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 neu sy'n perthyn i rywogaeth y mae ei thiriogaeth naturiol yn cynnwys Prydain Fawr neu ran ohoni ac nad yw hi mwyach yn preswyllo'n arferol ym Mhrydain Fawr nac yn ymwelydd rheolaidd â Phrydain Fawr.

Darperir tablau yn yr Atodlen o rywogaethau a restrir fel rhywogaethau sy'n

destun pryder arbennig ac o'r rheini a restrir yn Rhan 1, Rhan 2 a Rhan 1B o Atodlen 9 (adeg drafftio'r Cod hwn). Cynhwysir rhestr o fyfoddau a geirfa ar ddiwedd y ddogfen hon.

13. Nid yw'r ~~darpariaethau'n mesurau yn~~ berthnasol i nifer fach o rywogaethau cynhenid yn Rhan 1A o Atodlen 9, sydd wedi'u rhestru yno er mwyn sicrhau bod unrhyw weithrediadau i'w rhyddhau i'r gwyllt yn cael eu cyflawni'n briodol.
14. Gellir defnyddio'r darpariaethau mewn amgylcheddau tir, dŵr croyw a morol⁵.
- ~~15. Gellir cymhwysu'r mesurau hyn hefyd at y rhywogaethau planhigion estron hynny sydd wedi'u rhestru yn Rhan 2 o Atodlen 9 i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981.'~~
- ~~16. Maent hefyd yn cwmpasu anifeiliaid a ailgyflwynwyd yng Nghymru o fewn eu tiriogaeth naturiol ond nad ydynt yn bresennol yn y gwyllt mwyach, lle mae hyn i'w briodoli i weithredoedd didrwydded pobl.'~~ Mae hyn yn cynnwys anifeiliaid sydd wedi'u rhestru yn Rhan 1B o Atodlen 9 i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981
- ~~17. Ceir Atodlen 9 i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 a diffiniadau mewn perthynas â rhywogaethau fel y'u diffinnir yn Neddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 yn yr Atodiad.'~~

⁵At ddiben y ddogfen hon, mae amgylchedd y môr yn golygu'r diffiniad yn erthygl 6 ac Atodlen 3 o Orchymyn Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Trosglwyddo Swyddogaethau) 1999 (y môr sydd wrth Gymru).

2.4.1 Rhywogaethau sy'n cytrefu'n naturiol

15. O bryd i'w gilydd, bydd rhywogaethau sy'n cyrraedd Prydain Fawr yn naturiol wrth i'w tiriogaeth naturiol ehangu (e.e. yn sgil newid yn yr hinsawdd).' Hefyd, mae'n bosibl y gallai rhywogaethau cynhenid sydd wedi diflannu o Brydain Fawr, ailgytrefu'n naturiol o rannau eraill o'u tiriogaeth naturiol rywbryd yn y dyfodol. Mae pob rhywogaeth o'r fath y tu allan i gwmpas y mesurau hyn gan y byddai'n cael ei hystyried yn rhywogaethau sydd o fewn ei thiriogaeth naturiol.'
16. Fodd bynnag, pan fo rhywogaeth yn cytrefu Prydain Fawr o ardal sydd y tu allan i'w thiriogaeth naturiol, byddai'n dal i gael ei chwmpasu gan y darpariaethau.' Er enghraifft, pe bai cacynen Asiaidd yn cyrraedd Cymru'n naturiol o Ffrainc lle cafodd ei chyflwyno'n ddamweiniol gan weithgarwch dynol o Tsieina, byddai'n parhau o fewn cwmpas y darpariaethau hyn gan nad yw ei thiriogaeth naturiol yn cynnwys Ffrainc.

2.4.2 Rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma ac a ailgyflwynir

17. Mae anifeiliaid na fu'n bresennol ym Mhrydain Fawr ers cryn dipyn o amser (canrifoedd yn aml), fel y blaidd neu'r lyncs, yn wahanol i rywogaethau estron nad ydynt erioed wedi preswyllo ym Mhrydain Fawr ac eithrio o ganlyniad i ymyrraeth dyn.' Fodd bynnag, mae'r broses o ryddhau rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma i'r gwyllt yn cael ei rheoleiddio er mwyn sicrhau nad oes unrhyw niwed amgylcheddol, cymdeithasol nac economaidd nac unrhyw niwed i les yr unigolion eu hunain. Gall niwed neu ddifrod ddigwydd, er enghraifft, os yw'r lleoliad lle y rhyddheir y rhywogaeth yn anaddas neu os yw'r anifeiliaid yn cario clefyd neu barasitiaid niweidiol.
18. Gall ailgyflwyno'r rhywogaethau hyn fod yn gam cadwraeth pwysig iawn.' Felly, caniateir ailgyflwyno rhywogaethau o dan drwydded gan Cyfoeth Naturiol Cymru ar ôl rhoi ystyriaeth ofalus i'r mater er mwyn sicrhau bod rhywogaethau yn cael eu rhyddhau yn unol ag argymhellion rhyngwladol. Felly, nid yw cwmpas y mesurau hyn yn berthnasol i unrhyw un o'r rhywogaethau unigol hynny sydd yn y lleoliad hwnnw o ganlyniad i drwydded o'r fath.
19. Er hynny, os caiff rhywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yma ei rhyddhau mewn ardal heb drwydded gan Cyfoeth Naturiol Cymru, yna gallai darpariaethau rheoli rhywogaethau gael eu defnyddio, o bosibl, ar gyfer yr unigolion hynny. Mae hyn yn cynnwys rhywogaeth a ryddhawyd o dan drwydded mewn un lleoliad, ond sydd wedi'i thrawsleoli'n anghyfreithlon drwy ymyrraeth ddynol i leoliad arall.' Wrth ddod â'r rhywogaethau hyn a ryddhawyd yn anghyfreithlon o fewn cwmpas y darpariaethau hyn, y nod yw mynd i'r afael ag amgylchiadau lle

maent wedi'u rhyddhau mewn ardal sy'n anaddas am ei bod yn debygol y bydd hynny'n cael effeithiau amgylcheddol, cymdeithasol neu economaidd neu'n achosi niwed i les yr anifeiliaid eu hunain.

2.4.3 Gwarchod Rhywogaethau a Chynefinoedd

Rhywogaethau a Chynefinoedd a Warchodir

- ~~20. Nid yw'r gofynion sy'n ymwneud â chytundebau neu orchmynion rheoli rhywogaethau a'r canllawiau hyn yn disodli unrhyw ofynion statudol eraill a all gyfyngu ar weithrediadau mewn perthynas â thir neu rywogaeth yr effeithir arno/arni nac yn effeithio ar unrhyw ofynion statudol o'r fath.~~
- ~~21. Mae'n rhaid i awdurdod amgylcheddol ystyried yr angen i gael trwydded rhywogaeth a warchodir gan Cyfoeth Naturiol Cymru pe gallai cytundeb neu orchmyn rheoli rhywogaeth effeithio ar rywogaeth a warchodir o dan ddeddfwriaeth Ewropeaidd neu ddomestig ynglŷn â bywyd gwyllt. Mae nifer o rywogaethau o anifeiliaid a phlanhigion wedi'u rhestru yn atodlenni 2 a 5 i Reoliadau Gwarchod Cynefinoedd a Rhywogaethau 2010, a/neu atodlenni 5 ac 8 i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981. Gallai cyflawni gweithrediadau a allai anafu neu ladd rhywogaethau o'r fath neu darfu arnynt neu a allai amharu ar safleoedd bridio neu fannau gorffwys, fod yn droseddau oni chânt eu cynnal yn unol â thrwydded a roddwyd gan Cyfoeth Naturiol Cymru~~
- ~~22. Dylai awdurdod amgylcheddol hefyd ystyried a allai gwaith gael effaith sylweddol ar Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA) a ddynodwyd o dan Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad a/neu Ardal Cadwraeth Arbennig (ACA) neu Ardal Gwarchodaeth Arbennig a ddynodwyd o dan Gyfarwydddeb Cynefinoedd neu Gyfarwydddeb Adar yr UE, neu safle sydd wedi'i restru o dan gonfensiwn 'Ramsar' ar gadwraeth gwlyptiroedd.~~
- ~~23. O dan adran 28 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad (fel y'i diwygiwyd), dylai awdurdod amgylcheddol hysbysu Cyfoeth Naturiol Cymru ymlaen llaw am unrhyw weithrediadau sy'n debygol o effeithio ar SoDdGA (hyd yn oed pe bai'r gweithrediadau yn cael eu cyflawni y tu allan i'r SoDdGA) ac ystyried cyngor CNC wrth benderfynu a ddylai'r gweithrediadau fynd rhagddynt.~~
- ~~24. Os yw'r gweithrediadau yn debygol o gael effaith sylweddol ar ACA neu AGA, mae'n rhaid i'r awdurdod gynnal asesiad priodol o'r goblygiadau i'r cynefin neu'r rhywogaeth benodol y mae'r AGA wedi'i ddynodi o'i herwydd ac, ar ôl ymgynghori â CNC, dim ond os na fyddant yn amharu ar gyfanrwydd y ACA neu'r AGA dan sylw y gall awdurdod i'r gweithrediadau. Wedyn, dim ond os nad oes unrhyw atebion amgen a bod angen cyflawni'r gweithrediadau am 'resymau hanfodol sydd er budd cyhoeddus tra phwysig' y gall gweithrediadau niweidiol~~

~~fynd rhagddynt. Fel mater o bolisi Llywodraeth Cymru, mae darpariaethau tebyg yn gymwys i weithrediadau sy'n debygol o effeithio ar safleoedd Ramsar.~~

2.4.3 Y prawf effaith andwyol arwyddocaol

20. Cyfyngir ar gwmpas y mesurau hyn mewn perthynas â rhywogaethau estron goresgynnol gan brawf o b'un a yw'r rhywogaeth yn debygol o gael effaith andwyol arwyddocaol, os na chaiff ei rheoli, ar fioamrywiaeth; buddiannau amgylcheddol eraill; neu fuddiannau cymdeithasol neu economaidd. Wrth benderfynu a yw rhywogaethau'n bodloni'r prawf hwn, rhaid i'r awdurdod amgylcheddol ystyried y wybodaeth sydd ar gael **fesul achos** am ei heffeithiau tebygol, **gan gynnwys maint yr effeithiau hynny**, yn enwedig unrhyw asesiad risg a gynhaliwyd gan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr.
21. O ran y rhywogaethau estron a arferai breswyllo yma, rhaid i'r awdurdod amgylcheddol gael tystiolaeth bod yr anifeiliaid yn cael effaith andwyol sylweddol ar (i) fioamrywiaeth; (ii) buddiannau amgylcheddol eraill, neu (iii) buddiannau cymdeithasol neu economaidd cyn y gall lunio cytundeb rheoli rhywogaeth.

2.4.4 Rhywogaethau estron eang eu gwasgariad

22. Dylai'r darpariaethau hyn gael eu defnyddio'n bennaf i ddileu rhywogaethau estron goresgynnol sydd naill ai newydd gyrraedd, neu rywogaethau gweddol gyfyngedig eu gwasgariad ond sydd â'r potensial i ledaenu'n llawer ehangach. Yn gyffredinol, ni fyddai ceisio defnyddio'r darpariaethau hyn i fynd i'r afael â rhywogaethau estron goresgynnol sydd eisoes wedi'u gwasgaru'n eang, yn ddefnydd priodol o'r pwerau hyn nac yn ddefnydd effeithiol o adnoddau. Efallai y bydd pwerau eraill yn fwy addas i fynd i'r afael â rhywogaethau estron goresgynnol eang eu gwasgariad, fel y rhai yn Neddf Ymddygiad Gwrthgymdeithasol, Troseddu a Phlisma 2014. **Mae'r Ddeddf hon yn caniatáu i awdurdod lleol neu'r heddlu wneud Hysbysiad Diogelu Cymunedol os yw'r ymddygiad yn cael effaith niweidiol barhaus neu gyson ar ansawdd bywyd y rheini sy'n byw yn y gymdogaeth, a lle bo'r ymddygiad yn afresymol, a allai gynnwys peidio â gweithredu. Gall Hysbysiad Diogelu Cymunedol gyfyngu ar ymddygiad a mynnu bod camau'n cael eu cymryd i unioni'r ymddygiad.—sy'n caniatáu i awdurdod lleol neu'r heddlu wneud Hysbysiad Diogelu Cymunedol i fynd i'r afael â phroblemau neu niwsans parhaus sy'n cael effaith negyddol ar ansawdd bywyd y gymuned.'**

23. Er hynny, o dan rai amgylchiadau, efallai y byddai cytundeb neu orchymyn rheoli rhywogaeth yn briodol ar gyfer rhywogaethau eang eu gwasgariad. Mae'r amgylchiadau fel a ganlyn:

- pan fydd rhywogaeth estron oresgynnol eang ei gwasgariad yn cael ei rheoli ddileu fel rhan o raglen ddileu a gymeradwyir gan awdurdod amgylcheddol; '
- pan fydd rhywogaeth estron oresgynnol eang ei gwasgariad newydd gyrraedd ardal ddaearyddol a'i bod yn bosibl ei dileu o hyd;
- pan fydd rhywogaeth estron oresgynnol eang ei gwasgariad yn debygol o gael effaith andwyol ar Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig neu safle arall â dynodiad cenedlaethol (e.e. ACA neu AGA). Gall hyn gynnwys amgylchiadau pan fydd rhywogaeth estron oresgynnol eang ei gwasgariad yn debygol o gael effaith andwyol ar safle dynodedig ond ei bod y tu allan i ffiniau safle o'r fath; neu

○ ~~Natura 2000.~~

- pan fydd rhywogaeth estron oresgynnol yn debygol o gael effaith andwyol ar Rwydwaith Ecolegol Cydnerth.

Astudiaeth Achos Enghreifftiol

Mae dail-ceiniog arnofiol yn blanhigyn dyfrol estron hynod oresgynnol eang ei wasgariad a all ddisodli planhigion cynhenid ac amharu ar systemau draenio a rheoli llifogydd, blocio dyfrffyrdd ac effeithio ar fordwyo a gweithgareddau hamdden. Cynhaliwyd asesiad risg ar gyfer y rhywogaeth hon. Mae dail ceiniog arnofiol wedi'u rhestru fel rhywogaeth sy'n **destun pryder arbennig Rhywogaeth-Estron-Oresgynnol**.

Mae awdurdod amgylcheddol yn cychwyn rhaglen i ddileu dail-ceiniog arnofiol ar lefel dalgylch, sy'n cynnwys nifer o dirfeddianwyr. Mae'r awdurdod amgylcheddol yn trefnu mynediad ar sail wirfoddol y tu allan i'r darpariaethau hyn, gyda'r tirfeddianwyr er mwyn cael gwared ar y rhywogaeth hon. Mae un tirfeddiannwr yn gwrthod rhoi mynediad i'r awdurdod amgylcheddol wneud y gwaith hwn ar ei dir, gan adael poblogaeth heb ei thrin o ddail-ceiniog arnofiol a allai ledaenu i ardaloedd cyfagos a pheryglu llwyddiant y rhaglen ddileu.

Er mwyn sicrhau bod modd cwblhau'r rhaglen ddileu ac na fydd ymdrechion tirfeddianwyr eraill yn mynd yn ofer, mae'r awdurdod amgylcheddol yn penderfynu y byddai'n gymesur cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth i'r tirfeddiannwr o dan yr amgylchiadau hyn.

2.4.5 Safle ac Annedd

24. Mae'r diffiniad presennol o safle neu "premises" sydd yn Neddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981⁶ yn berthnasol i'r darpariaethau hyn. Mae'n nodi bod safle yn cynnwys tir (gan gynnwys adeiladau), strwythurau symudol, cerbydau, cychod neu longau, awyrennau a dulliau teithio eraill.
25. At ddiben y darpariaethau hyn mae'r Ddeddf wedi diffinio "annedd" fel adeilad neu strwythur, neu ran o adeilad neu strwythur, a feddiennir yn gyfan gwbl neu'n bennaf fel annedd.

2.5 Ystyriaethau **statudol eraill o ran lles anifeiliaid'**

26. Wrth gynllunio ar gyfer mynd ar safle a chael mynediad i safle, cynnal gweithrediadau rheoli rhywogaeth neu gynghori pobl eraill ar sut i'w cynnal, mae'n bwysig bod pob cydsyniad, trwydded neu ganiatâd wedi'i gael cyn gwneud y gwaith e.e. trwyddedau rhywogaethau gwarchoddedig, cydsyniadau safleoedd gwarchoddedig, trwyddedau gwastraff, trwyddedau cwmpo coed, mesurau bioddiogelwch priodol ac ati.

2.5.1 Rhywogaethau a chynefinoedd a warchodir

27. Dylai awdurdod amgylcheddol ystyried yr angen i gael trwydded rhywogaeth a warchodir⁷ gan Cyfoeth Naturiol Cymru os gallai cytundeb neu orchymyn rheoli rhywogaeth effeithio ar rywogaeth sy'n cael ei gwarchod gan ddeddfwriaeth bywyd gwyllt. Gallai gwneud gwaith allai anafu, lladd neu aflonyddu ar rywogaeth o'r fath, neu a allai niweidio safle bridio neu orffwys, fod yn drosedd oni bai ei fod yn cael ei wneud gyda thrwydded gan Cyfoeth Naturiol Cymru.
28. Dylai awdurdod amgylcheddol ystyried hefyd a allai'r gwaith effeithio ar safle a warchodir⁸. Dylai awdurdod amgylcheddol roi rhybudd ymlaen llaw i Cyfoeth Naturiol Cymru am unrhyw waith allai effeithio ar SoDdGA (hyd yn oed pe bai'r gwaith yn cael ei wneud y tu allan i'r SoDdGA) ac ystyried cyngor CNC wrth benderfynu a ddylai'r gwaith gael mynd yn ei flaen.
29. Os bydd y gwaith yn debygol o gael effaith arwyddocaol ar Ardal Cadwraeth Arbennig (ACA) neu Ardal Gwarchodaeth Arbennig (AGA), rhaid i'r awdurdod gynnal asesiad priodol o'r goblygiadau i'r cynefin hwnnw neu'r rhywogaeth honno y cafodd yr ACA neu'r AGA ei sefydlu i'w gwarchod, ac ar ôl ymgynghori ag CNC,

⁶ Adran 27 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 (fel y'i diwygiwyd)

⁷ Cyfoeth Naturiol Cymru / Gwneud cais am drwydded rhywogaethau a warchodir (naturalresourceswales.gov.uk)

⁸ Cyfoeth Naturiol Cymru / Ardaloedd tirol a morol o dan warchodaeth (naturalresources.wales)

ni chaiff ond awdurdodi gwaith os na fydd yn cael effaith andwyol ar integreidd yr ACA neu'r AGA dan sylw. Caiff y gwaith niweidiol ond mynd yn ei flaen os nad oes dewis arall, a'i bod yn angenrheidiol gwneud y gwaith am resymau pwysig er lles y cyhoedd. Fel mater o bolisi, mae Llywodraeth Cymru yn ymdrin â safleoedd Ramsar yn yr un ffordd i raddau helaeth â safleoedd ACA ac AGA.

2.5.2 Y berthynas â threfniadau bioddiogelwch eraill

30. Mae rhai rhywogaethau estron goresgynnol yn glefydau anifeiliaid neu blanhigion hysbysadwy hefyd, a rhaid delio â nhw o dan drefniadau bioddiogelwch eraill, gan gynnwys y rheini ar gyfer anifeiliaid, planhigion, coed, gwenyn a physgod. Ni ddylid defnyddio darpariaethau rheoli rhywogaeth os oes mesurau bioddiogelwch statudol eraill.

2.5.3 Goblygiadau o ran lles anifeiliaid

31. Mae'n hollbwysig bod pob gweithrediad rheoli rhywogaeth yn cael ei gynnal yn unol â'r gofynion cyfreithiol o ran lles anifeiliaid fel y'u nodir yn Neddf Diogelu Anifeiliaid 1911, Deddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981, Deddf (Diogelu) Mamaliaid Gwyllt 1996, Deddf Lles Anifeiliaid 2006, y Cytundeb ar Safonau Rhyngwladol ar gyfer Trapio heb Greulondeb a Safonau Lles Anifeiliaid Sefydliadau Iechyd Anifeiliaid y Byd. Hefyd, ~~rhaid i bob~~ dylai pob gweithrediad gael ei gynnal yn unol ag arfer gorau er mwyn osgoi neu leihau poen, trallod neu ddioddefaint i'r anifail.
32. Os nad awdurdod amgylcheddol sy'n cynnal y gweithrediadau ei hun, ~~rhaid idde~~ dylai roi cyngor i'r perchennog neu'r parti sy'n cynnal y gweithrediadau ar y dull mwyaf priodol i'w ddefnyddio o ystyried y gofynion hyn.

2.5.4 Diogelu rhywogaethau nad ydynt wedi'u targedu

33. Dylai'r awdurdod cynllunio gytuno ar ddulliau sy'n cael gwared ar y rhywogaethau targed, lle bo'n ymarferol, tra'n lleihau effeithiau andwyol ar rywogaethau nad ydynt wedi'u targedu. ~~a heb amharu fawr ddim ar weithgareddau busnes cyfreithlon.'~~

2.6 ~~Adolygu darpariaethau rheoli rhywogaethau~~

~~Caiff Strategaeth Rhywogaethau Estron Goresgynnol Prydain Fawr ei hadolygu bob pum mlynedd ac mae'n cynnwys adran ar ddarpariaethau deddfwriaethol.' Caiff adolygiad o'r modd y rhoddir y pwerau hyn ar waith ei gynnwys fel rhan o'r adolygiad o'r Strategaeth a gynhelir bod pum mlynedd.~~

2.6 Cyhoeddi nifer y cytundebau a'r gorchmynion

34. Caiff gwybodaeth am faint o gytundebau a gorchmynion rheoli rhywogaethau a wnaed ei chyhoeddi bob blwyddyn ar wefan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr⁵ ac ar wefan ~~Cyfoeth Naturiol Cymru Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru~~⁶. Dylai hefyd nodi nifer y cytundebau a'r gorchmynion rheoli rhywogaethau a gwblhawyd yn llwyddiannus yn ystod y flwyddyn, eu diben, faint sy'n dal i fod mewn grym a pha rywogaethau a fu'n destun y darpariaethau hyn.

3. Cytundebau rheoli rhywogaethau

3.1 Beth yw cytundeb rheoli rhywogaeth?

35. Cytundeb gwirfoddol rhwng awdurdod amgylcheddol a pherchennog safle yw cytundeb rheoli rhywogaethau, sy'n nodi'r camau sydd angen eu cymryd i fynd i'r afael â rhywogaeth estron oresgynnol neu rywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yno. Gallai'r perchennog fod yn rhydd-ddeiliad, yn lesddeiliad neu'n unigolyn sy'n arfer pwerau rheoli dros y tir.
36. Nid oes unrhyw gosb am fethu â chydymffurfio â chytundeb rheoli rhywogaeth, er y gallai methiant i gydymffurfio arwain at wneud gorchymyn rheoli rhywogaeth.

3.2 Pwy sy'n cael ymuno â chytundeb rheoli rhywogaeth?

37. Yng Nghymru, diffinnir Gweinidogion Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru fel awdurdodau amgylcheddol o safbwynt y darpariaethau hyn. Gall y cyrff hyn lunio cytundeb rheoli rhywogaeth ag unrhyw berson sy'n berchen ar y safle.
38. Os bydd mwy nag un person yn berchen ar safle, rhaid i'r awdurdod amgylcheddol fod yn fodlon ei fod yn llunio'r cytundeb â'r perchennog mwyaf priodol. Er enghraifft, efallai y byddai lesddeiliad yn fwy addas na'r tiffeddiannwr os yw'r lesddeiliad yn chwarae mwy o ran yn y gwaith o reoli'r tir.
39. Pe gallai unrhyw weithrediadau angenrheidiol effeithio ar annedd breifat e.e. mae angen mynd i mewn i le yn y to, yna dim ond Gweinidogion Cymru all lunio cytundeb (ac unrhyw orchymyn dilynol).'
40. Dylai Cyfoeth Naturiol Cymru hysbysu Gweinidogion Cymru cyn **rhoi cynnig** cytundeb rheoli rhywogaeth **i berchennog**. Fodd bynnag, nid oes gan Weinidogion Cymru unrhyw rôl yn y broses gwneud penderfyniadau, ac eithrio mewn perthynas â chytundebau a luniwyd ganddynt.

⁵ <http://www.nonnativespecies.org//home/index.cfm?>

⁶ <http://www.bioamrywiaethcymru.org.uk/CARTREF>

3.3 Pryd y dylai awdurdod amgylcheddol gynnig llunio cytundeb rheoli rhywogaeth?

41. Os yw'r awdurdod amgylcheddol o'r farn bod safle yn cynnwys rhywogaeth estron oresgynnol neu rywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yno a gwmpesir gan y darpariaethau hyn, ~~a'i bod yn ymarferol a bod rheoli'r rhywogaethau hynny yn ddigon digon o flaenoriaeth i reoli'r rhywogaeth honno, ac yn ddigon ymarferol,~~ yna dylai ~~rhaid iddo~~ geisio yn gyntaf wneud trefniadau gwirfoddol ~~ddod i gytundeb anffurfiol~~ â'r perchennog ~~yn gyntaf~~⁷. Os na all yr awdurdod amgylcheddol ennyn cydweithrediad y perchennog o fewn amser rhesymol trwy drefniant gwirfoddol ~~ellir dod i gytundeb,~~ gall yr awdurdod amgylcheddol geisio llunio cytundeb rheoli rhywogaeth â'r perchennog (oni fydd y sefyllfa yn gofyn am weithredu ar fyrder⁸). ~~Mater i'r awdurdod amgylcheddol yw penderfynu a yw rheoli'r rhywogaeth yn ddigon o flaenoriaeth ac yn ddigon ymarferol i gyfiawnhau cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth i berchennog.~~

42. Wrth ddod i benderfyniad ynghylch a yw rhywogaeth yn ddigon o flaenoriaeth i gyfiawnhau cynnig cytundeb, mae Gweinidogion Cymru yn credu ~~y dylai'r bdd yn rhaid i'r~~ awdurdod amgylcheddol ystyried y ffactorau canlynol:

- a yw'r rhywogaeth eisoes yn rhan o raglen ddileu genedlaethol neu leol a gymeradwywyd gan awdurdod amgylcheddol. Dylai rhywogaethau sy'n destun rhaglen ddileu genedlaethol gael eu hystyried yn awtomatig fel rhai sy'n ddigon o flaenoriaeth;
- y dystiolaeth o unrhyw asesiad risg, yn enwedig rhai a gynhaliwyd gan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr;
- a yw'r rhywogaeth wedi'i rhestru fel rhywogaeth sy'n destun ~~pryder arbennig Pryder i'r Undeb o dan Reoliad Rhywogaethau Estron Goresgynnol yr UE~~⁹;
- A yw'r rhywogaeth yn eang ei gwasgariad¹⁰.

⁷Gweler adran 2.2

⁸Gweler Adran 4.5

⁹Gweler Erthygl 4 o Reoliad 1143/2014 yr UE ar Rhywogaethau Estron Goresgynnol

¹⁰Gweler Adran 2.4.5

43. Wrth benderfynu a yw'n ymarferol rheoli'r rhywogaeth dan sylw, mae Gweinidogion Cymru yn credu ~~y dylai'r bød yn rhaid i'r~~ awdurdod amgylcheddol ystyried y ffactorau canlynol:

- canlyniadau unrhyw ddadansoddiad rheoli risg o'r rhywogaeth a gynhaliwyd gan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr;
- llwyddiant tebygol unrhyw weithrediadau;
- pa mor debygol ydyw y bydd y rhywogaeth yn aïloresgyn y safle;
- costau'r gweithrediadau, gan gynnwys unrhyw gostau a allai fod yn gysylltiedig â gweithgarwch rheoli parhaus yn y dyfodol.

~~44. Datblygu cynlluniau rheoli sy'n seiliedig ar ganllawiau arfer gorau a thystiolaeth neu os, nad yw'r rhain ar gael, gyngor gan arbenigwr priodol. Dylai cynlluniau gynnwys mesurau bioddiogelwch arfer gorau a ddylai fod ar waith ar y dechrau a thrwy gydol rhaglen reoli.~~

44. Os yw'r awdurdod amgylcheddol o'r farn bod rheoli'r rhywogaeth yn ymarferol ac yn ddigon o flaenoriaeth fel y dylid cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth i berchennog, rhaid iddo hefyd fodloni ei hun bod y darpariaethau a nodir yn y cytundeb yn ymateb cymesurol i ymdrin â'r mater. Mae Gweinidogion Cymru yn credu ~~y dylai'r bød angen i'r~~ awdurdod amgylcheddol, wrth wneud y penderfyniad hwn, gadw'r ystyriaethau canlynol mewn cof:

- a allai dulliau nad ydynt yn rhai marwol i ddileu'r risg sy'n gysylltiedig â'r rhywogaeth fod yr un mor effeithiol â dulliau marwol;
- yr effeithiau posibl ar rywogaethau a chynefinoedd nad ydynt wedi'u targedu;
- yr effeithiau posibl ar weithgareddau busnes cyfreithlon.

45. Os bydd awdurdod amgylcheddol yn penderfynu ~~rhoi cynnig~~ cytundeb rheoli rhywogaeth ~~i berchennog~~, dylai hysbysu Gweinidogion Cymru. Fodd bynnag, nid oes gan Weinidogion Cymru unrhyw rôl yn y broses gwneud penderfyniadau, ac eithrio mewn perthynas â chytundebau a luniwyd ganddynt.

3.3.1 Rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma

46. Mae gofynion ychwanegol i'r awdurdod amgylcheddol eu hystyried os yw'n bwriadu cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth mewn perthynas â rhywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yma.

47. Rhaid i'r awdurdod amgylcheddol fod yn fodlon nad yw'r anifeiliaid dan sylw yn bresennol ~~ar y safle yn y gwyllt~~ yn unol â thelerau trwydded a roddwyd gan

Cyfoeth Naturiol Cymru ~~ar gyfer eu hailgyflwyno~~. Nid yw'r darpariaethau hyn yn cwmpasu anifeiliaid sy'n destun trwydded.

48. At hynny, ~~rhaid i'r dylai fod gan yr~~ awdurdod amgylcheddol ~~dystiolaeth fod yn fodlon sy'n dangos~~ bod yr anifeiliaid yn cael effaith andwyol arwyddocaol ar (i) bioamrywiaeth; (ii) buddiannau amgylcheddol eraill, neu (iii) buddiannau cymdeithasol neu economaidd cyn y gall lunio cytundeb rheoli rhywogaeth. ~~Mae hwn yn brawf gwahanol a llymach na'r un a ddefnyddir yn achos rhywogaethau estron goresgynnol, sydd ond yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdod amgylcheddol nodi bod rhywogaeth, os na chaiff ei rheoli, "yn debygol o gael effaith andwyol sylweddol"~~.
49. Hefyd, rhaid i'r awdurdod amgylcheddol fodloni ei hun nad oes ffordd briodol arall o ~~osgoi'r atal yr~~ effaith a gaiff y rhywogaeth honno. Er mwyn gwneud hyn, mae angen i'r awdurdod amgylcheddol ystyried yr holl atebion posibl eraill i fynd i'r afael â'r effeithiau andwyol a achosir gan y rhywogaeth a chynnig cytundeb rheoli rhywogaeth dim ond os bydd y rhain wedi'u diystyru'n wrthrychol. Dylai'r awdurdod amgylcheddol benderfynu ar yr ystod a'r math o atebion amgen posibl y dylid eu hystyried ac arfer ei farn er mwyn penderfynu beth sy'n ymarferol mewn unrhyw achos penodol. Lle y bo angen, ~~dylai gall~~ ymgynghori ag arbenigwyr eraill ynghylch opsiynau amgen posibl.
50. Dylid cyfyngu'r ystyriaeth a roddir i atebion amgen i opsiynau sy'n ymarferol yn ariannol ac yn dechnegol. Ni ddylid diystyru ateb amgen am y rheswm syml y byddai'n ddrutach neu'n achosi mwy o anghyfleustra. Fodd bynnag, deuai'r pwynt lle byddai ateb amgen mor ddrud neu mor anodd yn dechnegol fel y byddai'n afresymol ystyried ei fod yn ateb ymarferol. Yr awdurdod amgylcheddol sy'n gyfrifol am wneud y penderfyniad hwn yn seiliedig ar fanylion pob achos.

3.4 Yr hyn y mae'n rhaid i gytundeb rheoli rhywogaeth ei gynnwys

51. Wrth ddatblygu cytundeb rheoli rhywogaeth dylai'r awdurdod amgylcheddol gymryd camau i ymgysylltu'n gynnar â'r perchennog. Mae'n hanfodol bod yr awdurdod amgylcheddol yn cynnwys y perchennog yn llawn mewn trafodaethau ynghylch telerau'r cytundeb ac yn ystyried unrhyw bryderon cyn dod i gytundeb ag ef.
52. Mae'n rhaid i gytundeb rheoli rhywogaeth ~~ddarparu ar gyfer nodi'r canlynol yn glir:~~
- y gweithrediadau rheoli rhywogaeth ~~fydd yn cael eu cynnal y mae'n ofynnol eu cyflawni;~~
 - ~~Pwy sy'n gyfrifol am gyflawni'r gweithrediadau hyn — ai'r perchennog, yr awdurdod amgylcheddol, neu'r ddau;~~

- y rheini fydd yn eu cynnal;
- erbyn pryd y dylid eu cynnal cyflawni'r gweithrediadau hyn.

53. Gall ~~Dylai~~ cytundeb rheoli rhywogaeth ~~hefyd~~ gynnwys gwybodaeth atodol ychwanegol fel ~~y gwêl yr ystyrir yn briodol gan~~ y partïon yn dda. ~~Os yw'n berthnasol dylai'r wybodaeth hon~~ Gall gynnwys gwybodaeth am:

~~Sut y dylid cyflawni'r gweithrediadau — dylai pob gweithrediad gael ei gyflawni yn unol â chanllawiau arfer da a dylai roi sylw i ystyriaethau priodol o ran lles anifeiliaid a mesurau bioddiogelwch;~~

- sut y dylid cynnal y gweithrediadau rheoli rhywogaeth;
- taliad ~~daliadau sydd i'w gwneud~~ gan y naill barti i'r llall, neu i berson arall, mewn perthynas â gweithrediadau sydd i'w cynnal;
- unrhyw weithrediadau rheoli rhywogaeth y mae'n rhaid peidio â'u cynnal.

~~Gweithrediadau na ddylid eu cyflawni — er enghraifft, gwahardd torri rhywogaeth planhigyn estron oresgynnol yn ystod cyfnod penodol.~~

3.5 Terfynu cytundeb

54. Mae cytundeb wedi'i derfynu i bob diben unwaith y bydd ~~pob perchennog wedi cydymffurfio â phob~~ un o'i ofynion ~~wedi'u bodloni~~. Er eglurder, mae'n rhaid i'r awdurdod amgylcheddol roi hysbysiad o gydymffurfiaeth i berchennog yn cadarnhau ei fod wedi cydymffurfio â'r gofynion. Dylai'r awdurdod amgylcheddol gyflwyno'r hysbysiad o gydymffurfiaeth i'r perchennog cyn pen 21 diwrnod ar ôl iddo ystyried bod y cytundeb wedi dod i ben.

55. Gall perchennog ofyn i'r awdurdod amgylcheddol gyflwyno hysbysiad o gydymffurfiaeth os bydd o'r farn ei fod wedi cydymffurfio â'r holl ofynion mewn cytundeb ond na chyflwynwyd unrhyw hysbysiad o gydymffurfiaeth gan yr awdurdod amgylcheddol. Dylai'r awdurdod amgylcheddol ystyried y cais hwn ac ymateb i'r perchennog o fewn 21 diwrnod i dderbyn y cais.

56. Dylai'r awdurdod amgylcheddol naill ai:

- a) Cyflwyno'r hysbysiad; neu
- b) Gwrthod cyflwyno'r hysbysiad, gan nodi'r gweithrediadau sydd angen eu cwblhau o hyd fel rhan o'r cytundeb gwreiddiol.

4. Gorchmynion Rheoli Rhywogaethau

4.1 Pryd y gall awdurdod amgylcheddol wneud gorchymyn rheoli rhywogaeth

57. Mae Adran 14(4A) O Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 ac Atodlen 9A i'r Ddeddf honno yn rhoi pwerau i awdurdod amgylcheddol wneud gorchymyn rheoli rhywogaeth mewn perthynas â rhywogaeth estron oresgynnol neu rywogaeth gynhenid a arferai breswyl yma o dan unrhyw un o'r amgylchiadau canlynol:

- os bydd yr awdurdod amgylcheddol o'r farn nad yw perchennog wedi cydymffurfio â chytundeb rheoli rhywogaeth a luniwyd ag awdurdod amgylcheddol ac, ar ôl cael rhybudd i'r perwyl hwnnw a chael cyfle rhesymol i unioni'r diffyg, nad yw wedi gwneud hynny;
- os bydd y perchennog wedi gwrthod llunio unrhyw fath o gytundeb rheoli rhywogaeth gyda'r awdurdod amgylcheddol;
- os na fydd cytundeb rheoli rhywogaeth wedi'i lunio mewn perthynas â'r safle erbyn diwedd cyfnod o 42 diwrnod sy'n dechrau'r diwrnod ar ôl rhoi'r cynnig a bod awdurdod amgylcheddol yn credu ei bod yn annhebygol y bydd y perchennog yn llunio unrhyw gytundeb o'r fath;
- os bydd awdurdod amgylcheddol o'r farn bod angen llunio cytundeb rheoli rhywogaeth ar fyrder; neu.
- os na fydd yr awdurdod amgylcheddol wedi llwyddo i gael hyd i'r perchennog ar ôl gosod hysbysiad ar y safle mewn lle amlwg yn hysbysu ei ddymuniad i lunio cytundeb rheoli rhywogaeth, a'i fod wedi aros 5 niwrnod ar ôl y diwrnod pan roddwyd yr hysbysiad i fyny;

~~Os bydd 42 diwrnod wedi mynd heibio ers i'r awdurdod amgylcheddol wneud cynnig yn ysgrifenedig i'r perchennog i lunio cytundeb rheoli rhywogaeth ond nad yw'r cytundeb wedi'i lunio a bod yr awdurdod amgylcheddol yn ystyried ei bod yn annhebygol y bydd y perchennog yn llunio unrhyw gytundeb o'r fath;~~

~~Os bydd y perchennog wedi gwrthod llunio unrhyw fath o gytundeb rheoli rhywogaeth. Dylai'r awdurdod amgylcheddol ofyn i'r perchennog gadarnhau hyn yn ysgrifenedig;~~

~~Os bydd perchennog wedi methu â chydymffurfio â chytundeb rheoli rhywogaeth ac, ar ôl cael cyfle rhesymol i unioni'r methiant, nad yw wedi gwneud hynny;~~

~~Os na fydd yr awdurdod amgylcheddol wedi llwyddo i nodi perchennog ac, felly, nad yw wedi llwyddo i gyflawni cytundeb rheoli rhywogaeth¹⁴;~~

~~Os bydd awdurdod amgylcheddol o'r farn bod angen llunio cytundeb rheoli rhywogaeth ar fyrder ac, felly, y dylid hepgor y broses gytuno.~~

58. ~~Cyn gwneud Wrth ystyried a ddylai wneud~~ gorchymyn rheoli rhywogaeth, ~~bydd dim ond ar ôl penderfynu bod y darpariaethau a nodir yn y gorchymyn yn ymateb cymesur i ymdrin â'r mater y gall~~ yr awdurdod amgylcheddol ~~fynd ymlaen i wneud y gorchymyn. Mae'r ffactorau y dylai'r awdurdod amgylcheddol yn fodlon fod darpariaethau'r gorchymyn yn gymesur â'r nod y gobeithir ei gyflawni. eu hystyried yr un fath â'r rhai a nodir mewn perthynas â chytundebau rheoli rhywogaethau~~¹².

59. ~~Mae profion ychwanegol i'w bodloni mewn perthynas â rhywogaethau a arferai breswyllo yma cyn y gall awdurdod amgylcheddol fynd ymlaen i wneud~~

¹¹ Gweler adran 4.1.1

¹² Gweler adran 3.3

~~gorchymyn rheoli rhywogaeth. Mae'r profion hyn yr un fath â'r rhai sydd angen eu bodloni cyn y gellir cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth¹³.~~

59. Pan fydd awdurdod amgylcheddol yn ystyried cyflwyno gorchymyn rheoli rhywogaeth dylai drafod hyn â'r perchennog yn gyntaf a rhoi cyfle i'r perchennog ddatrys unrhyw faterion nad ymdriniwyd â hwy. Cyn cyflwyno gorchymyn rheoli rhywogaeth, dylai awdurdod amgylcheddol ysgrifennu'n ffurfiol at y perchennog, esbonio diben y gorchymyn rheoli rhywogaeth a'r canlyniadau posibl pe bai perchennog yn methu â chydymffurfio ag ef.
60. ~~Rhaid i Dylai~~ Cyfoeth Naturiol Cymru hysbysu Gweinidogion Cymru cyn gwneud gorchymyn rheoli rhywogaeth. ~~Fodd bynnag, nid~~ Nid oes gan Weinidogion Cymru unrhyw rôl yn y broses gwneud penderfyniadau, ac eithrio mewn perthynas â gorchymynion a wnaed ganddynt.

4.1.1 Dim perchennog hysbys

- 61 Os na fydd yr awdurdod amgylcheddol wedi llwyddo i gael hyd i'r perchennog, rhaid iddo osod hysbysiad amlwg ar y safle yn datgan ei fod am lunio cytundeb rheoli rhywogaeth ac aros o leiaf bum diwrnod cyn gwneud gorchymyn os na ddaw unrhyw berchennog ymlaen. Yn yr achosion hyn, ~~dylai'r rhaid i'r~~ awdurdod amgylcheddol wneud ymdrechion rhesymol i gael hyd i'r perchennog cyn rhoi hysbysiad ar y safle. Dylid cynnal Chwiliad gyda'r Gofrestr Tir, o leiaf. Cyn gosod hysbysiad neu fynd ar y safle mae angen i awdurdod amgylcheddol gael gwarant gan Ynad Heddwch. Gall awdurdod amgylcheddol fynd ar y safle a dechrau gweithio os bydd y cyfnod ar gyfer gwneud apêl wedi dod i ben (sef 28 diwrnod ar hyn o bryd) ac na fydd unrhyw berchennog wedi cyflwyno apêl.

4.2 Yr hyn y ~~mae dylai~~ gorchymyn rheoli rhywogaeth yn ei gynnwys

62. Mae'n rhaid i orchymyn rheoli rhywogaeth ~~gynnwys darpariaeth sy'n wneud y-~~ canlynol:
- ~~a. Nodi'r rhywogaeth y mae'r gorchymyn yn ymwneud ag ef;~~
 - ~~b. Nodi'r gweithrediadau sydd i'w cyflawni;~~
 - a. ei gwneud yn ofynnol i'r perchennog gynnal darpariaethau rheoli rhywogaeth neu ~~Nodi~~ pwy sy'n gyfrifol am gyflawni'r gweithrediadau rheoli rhywogaeth;
 - b. nodi bod yr awdurdod amgylcheddol yn cynnig cynnal gweithrediadau rheoli rhywogaeth, neu'r ddau.
 - c. Nodi'r rhywogaeth y mae'r gorchymyn yn ymdrin â hi;
 - d. Nodi'r gweithrediadau sydd i'w cynnal;

- e. nodi erbyn pryd y mae'n rhaid i'r gweithrediadau gael eu cynnal, neu **erbyn pryd y cynigir bod yr bwriedir iddynt gael eu cyflawni, gan yr** awdurdod amgylcheddol **yn eu cynnal.**

63 Os na chafwyd hyd i berchennog, rhaid i orchymyn rheoli rhywogaeth gynnwys darpariaeth sy'n datgan bod yr awdurdod amgylcheddol yn cynnig cynnal gweithrediadau rheoli rhywogaeth.

~~63. Ni all y Gorchymyn nodi bod yn rhaid i'r gweithrediadau gael eu cyflawni nes i'r cyfnod ar gyfer gwneud apêl ddod i ben, oni bai ei fod yn orchymyn rheoli rhywogaeth brys.~~

64 Os yw'n briodol, rhaid dylid cynnwys map o'r safle y mae'r gorchymyn yn ymwneud ag ef.

~~65 Os yw'n briodol, rhaid cynnwys map o'r safle y mae'r gorchymyn yn ymwneud ag ef.~~

66 Oni bai bod y gorchymyn rheoli rhywogaeth wedi'i gyhoeddi fel 'gorchymyn brys' o dan ddarpariaeth paragraff 10(2)(c) o Atodlen 9A o Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad 1981, ni chaiff ei gwneud yn ofynnol cynnal y gweithrediadau tan fod y cyfnod ar gyfer gwneud apêl wedi dod i ben. Os caiff apêl ei gwneud o fewn y cyfnod pan ganiateir gwneud apêl, ni fydd angen i'r perchennog gynnal y gweithrediadau neu ni wnaiff yr awdurdod amgylcheddol gynnal y gweithrediadau cyn y ceir dyfarniad terfynol ar yr apêl.

67 Gall gorchymyn rheoli rhywogaeth gynnwys gwybodaeth ategol i'r hyn a geir ym mharagraff 62 uchod megis:

~~68~~

~~64. Os yw'n berthnasol, dylai gorchymyn rheoli rhywogaeth hefyd gynnwys:~~

~~64.0 Sut y dylid cyflawni'r gweithrediadau hyn;~~

- ~~a. sut y dylid cynnal y gweithrediadau hyn;~~
- ~~b. taliad y mae'n rhaid i'r awdurdod amgylcheddol ei wneud i'r perchennog neu berson arall ar gyfer costau rhesymol y gweithrediadau;~~
- ~~c. taliad y mae'n rhaid i'r perchennog ei wneud ar gyfer costau rhesymol y gweithrediadau a gynhelir gan yr awdurdod amgylcheddol.~~
- ~~d. unrhyw weithrediadau rheoli rhywogaeth na chaiff y perchennog eu gwneud;~~
- ~~e. pwy fydd yn cynnal y gweithrediadau rheoli rhywogaeth dros yr awdurdod amgylcheddol.~~

~~a. Unrhyw daliadau y mae'n rhaid i'r awdurdod amgylcheddol eu gwneud i'r perchennog neu berson arall ar gyfer costau rhesymol y gweithrediadau;~~

~~b. Unrhyw daliadau y mae'n rhaid i'r perchennog eu gwneud i'r awdurdod amgylcheddol ar gyfer costau rhesymol y gweithrediadau.~~

- ~~e. Unrhyw weithrediadau na ddylai'r perchennog eu cyflawni;~~
- ~~d. Unrhyw bersonau sy'n cyflawni'r gweithrediadau ar ran yr awdurdod amgylcheddol.~~

4.3 Gofynion hysbysu

- 67. ~~Ar ôl gwneud gorchymyn rheoli rhywogaeth, dylai'r Lle y be'n bosibl, rhaid i'r awdurdod amgylcheddol roi hysbysiad ysgrifenedig o'i fwriad i gyflwyno gorchymyn i unrhyw barti sy'n berchen ar~~ ar unwaith i holl berchenogion y safle y mae'n ymwybodol ohono, nid dim ond y perchennog y mae'r gorchymyn yn gosod gofynion arno. Y rheswm dros hyn yw bod gan unrhyw barti sy'n berchen ar y safle hawl i apelio yn erbyn y gorchymyn. Rhaid i'r awdurdod amgylcheddol wneud ymdrechion rhesymol i nodi holl berchenogion hysbys y safle, gan gynnwys cynnal chwiliadau gyda'r Gofrestrfa Tir.
- 68. At hynny, rhaid hysbysu Gweinidogion Cymru (oni bai mai hwy yw'r awdurdod amgylcheddol sy'n gwneud y gorchymyn).
- 69. Mewn perthynas â gorchymyn rheoli rhywogaeth lle nad yw'r perchennog yn hysbys, gall yr awdurdod amgylcheddol osod hysbysiad o'r gorchymyn mewn lle amlwg ar y safle.
- 70. Rhaid i'r hysbysiad gynnwys y rhesymau dros wneud y gorchymyn rheoli rhywogaeth a'r rhesymau am unrhyw ofyniad a wneir trwyddo ar y perchennog.

4.4 Pan ddaw'r gorchymyn rheoli rhywogaeth i rym

- 71. Oni chaiff ei wneud o dan y ddarpariaeth frys¹⁴ ym mharagraff 10(2)(c) o Atodlen 9A o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981, ni chaiff gorchymyn rheoli rhywogaeth ei gwneud yn ofynnol i berchennog gynnal gweithrediadau rheoli rhywogaeth na darparu bod yr awdurdod amgylcheddol yn cynnal gweithrediadau rheoli rhywogaeth cyn diwedd y cyfnod pan ganiateir gwneud apêl⁹. ~~i'r awdurdod amgylcheddol wneud hynny cyn i'r terfyn amser cymwys¹⁵, sef 28 diwrnod, ar gyfer gwneud apêl ddod i ben.~~
- 72. Oni bai ei fod yn orchymyn brys, os caiff apêl yn erbyn gorchymyn ei gwneud erbyn terfyn amser y Tribiwnlys Haen Gyntaf, nid yw'n ofynnol i'r perchennog gynnal y gweithrediadau rheoli rhywogaeth, ac ni ddylai'r awdurdod

⁹ Rheolir terfynau amser ar gyfer apelio gan Reolau'r Tribiwnlys Hane Gyntaf; 28 diwrnod yw'r terfyn ar gyfer apelau yn erbyn gorchymynion rheoli rhywogaeth. Am ragor o wybodaeth ynghylch sut a phryd i apelio, darllener Rheol 22 o Reoliadau Gweithdrefn y Tribiwnlysoedd (Tribiwnlys Hanes Gyntaf) (Siambur Reoleiddio Gyffredinol) 2009 (O.S. 2009/1976), fel y'i diwygiwyd gan O.S. 2014/2128.

amgylcheddol wneud hynny, nes i'r Tribiwnlys Haen Gyntaf benderfynu ar yr apêl neu nes i'r apêl gael ei thynnu'n ôl gan y perchennog. Nod y Tribiwnlys Haen Gyntaf yw cynnal apêl o fewn 30 diwrnod iddi gael ei chyflwyno gan y perchennog.

4.5 Gorchmynion brys rheoli rhywogaethau

73. Yn y rhan fwyaf o achosion, dylai awdurdod amgylcheddol ddilyn y gweithdrefnau ar gyfer gwneud gorchmyn rheoli rhywogaeth yn y ffordd arferol fel y nodir uchod. Fodd bynnag, efallai y bydd amgylchiadau eithriadol lle y gallai fod gan awdurdod amgylcheddol gyfiawnhad dros wneud “gorchmyn brys rheoli rhywogaeth” o dan ddarpariaethau paragraff 10(2)(c) o Atodlen 9A i Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981.
74. Os bydd awdurdod amgylcheddol yn pryderu y byddai unrhyw oedi cyn cynnal gweithrediad rheoli rhywogaeth yn debygol o danseilio ei amcanion mewn perthynas â'r rhywogaeth honno yn sylweddol, yna efallai y bydd yn gwneud “gorchmyn rheoli rhywogaeth brys”.
75. **Dylai'r Rhaid i'r** awdurdod amgylcheddol benderfynu a yw'r rhywogaeth yn ddigon o flaenoriaeth fel y dylai gael ei rheoli, bod modd ei rheoli a bod y camau gweithredu yn gymesur i gyfiawnhau gwneud “gorchmynion brys rheoli rhywogaethau”, gan ystyried yr un ffactorau ag a nodir mewn perthynas â chytundebau rheoli rhywogaethau¹⁰ a hefyd a oes unrhyw gynllun wrth gefn ar gael ar gyfer y rhywogaeth.
76. Wrth benderfynu a ddylid gwneud “gorchmyn brys rheoli rhywogaeth”, dylai'r awdurdod amgylcheddol hefyd arfer egwyddor 'er budd cyhoeddus tra phwysig', h.y. ni ddylai wneud “gorchmyn brys rheoli rhywogaeth” oni fydd yn fodlon bod gwneud hynny yn amlwg er budd y cyhoedd a bod budd y cyhoedd yn bwysicach na buddiannau preifat y perchennog y'i cyflwynir iddo, er enghraifft mewn achosion lle y gall y rhywogaeth ledaenu'n gyflym os na chaiff ei dileu cyn

¹⁰ Gweler adran 3.3

gynted â phosibl. Defnyddir prawf effaith andwyol arwyddocaol¹¹ i nodi a oes unrhyw fudd cyhoeddus tra phwysig.

77. Gall “gorchymyn brys rheoli rhywogaeth” ddod i rym ar unwaith, er y gall unrhyw berchennog apelio yn ei erbyn o hyd ac, o dan yr amgylchiadau hynny, mae gan y Tribiwnlys Haen Gyntaf y pŵer i atal y gorchymyn dros dro.

Astudiaeth Achos Enghreifftiol

Mae'r awdurdod amgylcheddol yn cael adroddiad credadwy am nyth gacwn Asiaidd ar dir perchennog. Mae'r awdurdod amgylcheddol yn fodlon, ar sail yr asesiad risg a luniwyd gan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr, fod y rhywogaeth yn debygol o gael effeithiau andwyol arwyddocaol ar fioamrywiaeth a buddiannau cymdeithasol ac economaidd. Mae hefyd yn fodlon bod y rhywogaeth yn ddigon o flaenoriaeth i gyfiawnhau camau gweithredu gan fod cynllun wrth gefn cenedlaethol ar waith ar ei chyfer, a bod dileu'r rhywogaeth honno yn opsiwn ymarferol.

Gan fod y gacynen Asiaidd yn rhywogaeth estron oresgynnol hynod grwydrol, mae'r awdurdod amgylcheddol yn penderfynu bod angen ei dileu ar unwaith gan y gallai ymsefydlu a lledaenu'n gyflym. Mae'r perchennog yn gwrthod caniatáu i'r awdurdod amgylcheddol gael mynediad i'w dir ~~er mwyn cadarnhau presenoldeb y rhywogaeth hon~~. Mae'r awdurdod amgylcheddol o'r farn bod y bygythiad a berir gan y rhywogaeth hon gymaint fel na all aros i'r broses gytuno gael ei chwblhau. Mae'n penderfynu bod rhesymau er budd cyhoeddus tra phwysig dros wneud gorchymyn rheoli rhywogaethau dan y darpariaethau brys. Mae'n penderfynu bod manylion y gweithrediadau a nodir yn y gorchymyn - sef gweithgarwch cadw golwg, wedi'i ddilyn gan raglen ddileu os cadarnheir bod y rhywogaeth ar y tir- yn gymesur.

4.6 Dirymu Gorchymyn Rheoli Rhywogaeth

78. Gall awdurdod amgylcheddol ddirymu gorchymyn rheoli rhywogaeth unrhyw bryd. Rhaid i'r awdurdod amgylcheddol roi hysbysiad dirymu i bob perchennog ar y safle y mae'r awdurdod amgylcheddol yn gwybod amdanynt, ac i Weinidogion Cymru. Efallai y bydd angen dirymu gorchymyn os bydd yr awdurdod amgylcheddol yn penderfynu nad yw'r gorchymyn at addas at y diben mwyach a'i fod am roi gorchymyn newydd yn ei le. O dan yr amgylchiadau hyn, byddai'n rhaid i'r awdurdod amgylcheddol ddirymu'r gorchymyn a dechrau'r broses o'r newydd.

⁷⁹–¹⁷ Gweler adran 2.4.4

¹¹ Gweler adran 2.4.3

4.7 Terfynu gorchymyn

79. Mae gorchymyn wedi'i derfynu ~~i bob diben~~ unwaith y bydd ~~perchennog wedi cydymffurfio â phob un o'i ofynion~~ gofynion y gorchymyn wedi'u bodloni. Er eglurder, mae'n rhaid i'r awdurdod amgylcheddol roi hysbysiad o gydymffurfiaeth i berchennog yn cadarnhau ei fod wedi cydymffurfio â'r gofynion. Dylai'r awdurdod amgylcheddol gyflwyno'r hysbysiad o gydymffurfiaeth i'r perchennog cyn pen 21 diwrnod ar ôl iddo ystyried bod y perchennog wedi cydymffurfio ag ef. Dylid anfon copi o'r hysbysiad hwn at Weinidogion Cymru. **Os caiff y gwaith sy'n gysylltiedig â Gorchymyn Rheoli Rhywogaeth ei wneud gan yr awdurdod amgylcheddol, nid oes angen hysbysu Gweinidogion Cymru bod y Gorchymyn Rheoli Rhywogaeth wedi'i gynnal.**
80. Gall perchennog ofyn i'r awdurdod amgylcheddol gyflwyno hysbysiad o gydymffurfiaeth os bydd o'r farn ei fod wedi cydymffurfio â'r holl ofynion mewn gorchymyn ond na chyflwynwyd unrhyw hysbysiad o gydymffurfiaeth gan yr awdurdod amgylcheddol. Dylai'r awdurdod amgylcheddol ystyried y cais hwn ac ymateb i'r perchennog o fewn 21 diwrnod i dderbyn y cais.
81. Dylai'r awdurdod amgylcheddol naill ai:
- a) Cyflwyno'r hysbysiad; neu
 - b) Gwrthod cyflwyno'r hysbysiad, gan nodi'r gweithrediadau sydd angen eu cwblhau o hyd fel rhan o'r gorchymyn.

5. Pwerau mynediad, gorfodi, troseddau a chosbau

5.1 Pwerau Mynediad

82. Caiff person sydd â'r caniatâd i wneud hynny fynd ar unrhyw safle i:

- helpu awdurdod amgylcheddol i benderfynu a ddylid cynnig cytundeb rhywogaeth â pherson;
- helpu awdurdod amgylcheddol i benderfynu a ddylid gwneud neu ddirymu gorchymyn rheoli rhywogaeth;
- ymchwilio i achosion a amheuir o beidio â chydymffurfio â chytundeb rheoli rhywogaeth neu orchymyn rheoli rhywogaeth;
- cynnal gweithrediadau rheoli rhywogaeth dros awdurdod amgylcheddol o dan orchymyn rheoli rhywogaeth;
- gosod hysbysiad ar y safle os na fydd yr awdurdod amgylcheddol wedi gallu hysbysu'r perchennog;
- cynnal gweithrediadau neu i weithio ei hun yn dilyn achos o anghydymffurfio â gorchymyn rheoli rhywogaeth.

~~Gall awdurdod amgylcheddol awdurdodi'r defnydd o bwerau mynediad er mwyn gwneud y canlynol:~~

- ~~• penderfynu a ddylid cynnig cytundeb rheoli rhywogaeth, pan fydd ganddo achos rhesymol dros amau presenoldeb rhywogaethau estron oresgynnol neu rywogaeth a arferai breswyllo yma;~~
- ~~• penderfynu a ddylid gwneud neu ddirymu gorchymyn rheoli rhywogaeth, os bydd ganddo achos rhesymol dros amau presenoldeb rhywogaethau estron oresgynnol neu anifeiliaid a ailgyflwynwyd heb drwydded;~~
- ~~• ymchwilio i achosion a amheuir o fethu â chydymffurfio â chytundeb neu orchymyn rheoli rhywogaeth;~~
- ~~• cyflawni gweithrediadau rheoli rhywogaeth o dan orchymyn rheoli rhywogaeth;~~
- ~~• gosod hysbysiad ar y safle os na fydd wedi llwyddo i hysbysu'r perchennog;~~

¹⁸ Gweler adran 5.2

- ~~cyflawni gweithrediadau neu waith ei hun (neu ei gwneud yn bosibl iddynt gael eu cyflawni gan bersonau sy'n cyflawni'r gweithrediadau ar ran yr awdurdod amgylcheddol) yn dilyn methiant i gydymffurfio â gorchymyn rheoli rhywogaeth.~~

83. Gellir arfer yr hawliau mynediad hyn ar unrhyw adeg resymol. O dan amgylchiadau penodol mae'n bosibl y bydd angen cael gwarant gan ynad heddwch er mwyn arfer yr hawliau mynediad, sef:

- a) pan fo'r safle yn **cynnwys annedd neu ardd, buarth, tai ma's neu dir arall a ddefnyddir yn llwyr gydag annedd;**
- b) pan fydd y perchennog wedi gwrthod mynediad i'r safle neu y gellir tybio'n rhesymol y bydd yn gwneud hynny;
- c) pan fo'r safle yn wag;
- d) pan fo'r perchennog yn absennol dros dro;
- e) pan fyddai rhoi rhybudd yn mynd yn groes i ddiben cael mynediad e.e. os bydd gan yr awdurdod amgylcheddol reswm dros gredu y gallai'r perchennog gael gwared ar y rhywogaeth mewn modd amhriodol;
- f) pan fo angen cael mynediad i **gynnal gweithrediadau rheoli rhywogaeth mewn perthynas â gorchymyn brys rheoli rhywogaeth safle mewn perthynas â gorchymyn rheoli rhywogaeth brys;**
- g) **pan fo angen cael mynediad i gynnal gweithrediadau rheoli rhywogaeth pan na fu'n bosibl dod o hyd i unrhyw berchennog;**
- h) pan fo angen cael mynediad i safle er mwyn gosod hysbysiad pan na fu'n bosibl dod o hyd i unrhyw berchennog;
- i) pan fo angen cael mynediad i safle er mwyn cynnal gweithrediadau ar frys os bydd yr awdurdod amgylcheddol o'r farn nad yw'r perchennog wedi cydymffurfio â gorchymyn.

84. ~~Mae'n bosibl na wnaiff yr ynad heddwch roi gwarant o dan amgylchiadau (a)-(d) uchod, oni bydd yn fodlon bod rhybudd rhesymol o'r bwriad i gael mynediad wedi'i roi i bob perchennog y cafwyd hyd iddynt. Bernir bod rhybudd o o leiaf 48 awr yn rhesymol. Lle na fu'n bosibl cael hyd i'r perchennog a bod angen mynediad i gynnal y gweithrediadau rheoli rhywogaeth, ni chaiff yr ynad heddwch roi gwarant oni bydd yn fodlon bod yr awdurdod amgylcheddol wedi cydymffurfio â'r gofynion ar gyfer gosod hysbysiad. Er mwyn cael gosod hysbysiad (lle na fu'n bosibl cael hyd i'r perchennog), rhaid hefyd wrth warant gan ynad heddwch. O dan amgylchiadau (a)-(d) uchod, ni chaiff Ynad Heddwch roi gwarant oni fydd yn fodlon bod o leiaf 48 awr o rybudd wedi'i roi i bob perchennog hysbys o'r bwriad i fynd ar y safle. Os na ellir dod o hyd i unrhyw~~

⁴⁸ Gweler adran 5.2

~~berchennog, dim ond os bydd yn foddlen bod yr awdurdod amgylcheddol wedi gosod hysbysiad o'r gorchymyn ar y safle mewn man amlwg y caiff yr Ynad Heddwch roi gwarant.~~

85. Caiff person a awdurdodwyd gan awdurdod amgylcheddol i arfer pŵer mynediad fynd â phobl eraill gydag ef ar y safle yn ôl yr angen; mynd ag unrhyw offer, peirianwaith neu ddeunyddiau gydag ef ar y safle; a gall gymryd unrhyw samplau o unrhyw beth yn yr adeilad neu ar y safle. Fodd bynnag, dylai'r awdurdod amgylcheddol arfer y pwerau hyn yn bwyllog a sicrhau y terfir cyn lleied â phosibl ar y perchennog.

5.2 Gorfodi

86. Gall awdurdod amgylcheddol gymryd camau os bydd o'r farn nad yw'r perchennog y mae'n ofynnol iddo gynnal gweithrediad o dan orchymyn rheoli rhywogaeth wedi gwneud hynny erbyn y dyddiad neu yn y ffordd a nodir gan y gorchymyn. O dan yr amgylchiadau hyn, gall gynnal y gweithrediad, neu'r cyfryw waith pellach ag sydd angen ei wneud er mwyn sicrhau bod y gweithrediad yn cael ei wneud yn y ffordd a nodir gan y gorchymyn; ac adennill gan y perchennog unrhyw dreuliau rhesymol yr aed iddynt, llai unrhyw swm y byddai wedi bod yn ofynnol iddo ei dalu i'r perchennog er mwyn cynnal y gweithrediadau.

87. Fodd bynnag, cyn i awdurdod amgylcheddol weithredu fel hyn, mae'n rhaid iddo hysbysu'r perchennog, gan nodi'n ysgrifenedig pam mae o'r farn bod y gorchymyn wedi'i dorri a rhoi wythnos i'r perchennog gynnal y gweithrediadau. Dylai'r awdurdod amgylcheddol ystyried ymestyn y cyfnod hwn os bydd sail resymol dros wneud hynny e.e. tywydd gwael yn atal y gweithrediadau rhag cael eu cwblhau.

5.2 Troseddau a chosbau

88. O dan baragraff 19 o Atodlen 9A mae'n drosedd i berson wneud y canlynol:

- Heb esgus rhesymol, methu â chydymffurfio â gofyniad a osodir arno gan orchymyn rheoli rhywogaeth;
- Atal person rhag cynnal gweithrediad sy'n ofynnol neu a fwriedir o dan orchymyn rheoli rhywogaeth, a hynny'n fwriadol.

89. Mae person sy'n euog o'r naill drosedd neu'r llall, o'i gollfarnu'n ddiannod, yn atebol i gyfnod o garchar nad yw'n hwy na 51 wythnos, neu ddirwy, neu'r ddau.

⁴⁸ Gweler adran 5.2

Os cyflawnir trosedd cyn i adran 281(5) o Ddeddf Cyfiawnder Troseddol 2003 ddod i rym, ni all y cyfnod o garchar fod yn hwy na chwe mis.

90. Os na fydd perchennog yn siŵr a yw ei esgus yn rhesymol bydd yr awdurdod amgylcheddol yn dweud wrtho am geisio cyngor cyfreithiol.

6 Cyfrifoldeb am gostau ac iawndal

6.1 Cyfrifoldeb am gostau gweithrediadau rheoli rhywogaeth

91. Yn y mwyafrif helaeth o achosion, nid perchennog safle fydd wedi bod yn gyfrifol am gyflwyno'r rhywogaeth a geir ar ei safle. O dan yr amgylchiadau hynny, yr awdurdod amgylcheddol fydd yn talu costau pob gweithrediad. Fodd bynnag, os bydd tirlfeddiannwr yn torri gorchymyn rheoli rhywogaeth gallai hyn arwain at gamau gorfodi a chost ychwanegol a all gael ei hadennill gan yr Awdurdod Amgylcheddol¹².

Astudiaeth Achos Enghreifftiol

Mae'r awdurdod amgylcheddol yn llunio cytundeb rheoli rhywogaeth â pherchennog i gael gwared ar barotanod mynach sy'n nythu yn ei ardd. Nid y perchennog oedd yn gyfrifol o gwbl am ryddhau'r adar i'r gwyllt yn y lle cyntaf. O dan yr amgylchiadau hyn, bydd yr awdurdod amgylcheddol yn talu holl gostau'r gwaith.

92. Fodd bynnag, pan fo tystiolaeth glir bod y tirlfeddiannwr yn rhyddhau'r rhywogaeth ar ei safle neu'n caniatáu i'r rhywogaeth ddianc ar ei safle¹⁹, yna y tirlfeddiannwr sy'n atebol am dalu costau'r gweithrediadau. Bydd gan dirfeddiannwr hawl i apelio i'r Tribiwnlys Haen Gyntaf yn erbyn unrhyw atebolrwydd i dalu costau a restrir ar y gorchymyn rheoli rhywogaethau²⁰.

Astudiaeth Achos Enghreifftiol

Mae'r awdurdod amgylcheddol yn ymwybodol bod llygod y paith yn dianc yn aml i'r gwyllt o barc bywyd gwyllt gan nad ydynt yn cael eu cadw'n briodol. Mae'r

¹² Gweler adran 5.2

¹⁹ Gweler adran 5.2

awdurdod amgylcheddol yn llunio cytundeb rheoli rhywogaeth â'r parc bywyd gwyllt gan nodi gofyniad i wella ffensys. Y parc bywyd gwyllt sy'n gyfrifol am dalu cost y gwaith ffensio gan mai ef sy'n gyfrifol am y ffaith bod yr anifeiliaid yn dianc i'r gwyllt.

6.2 Iawndal

93. Mae paragraff 25 o Atodlen 9A yn darparu pŵer dewisol i Weinidogion Cymru wneud trefniadau i dalu iawndal i berchennog **safle** am golled ariannol **a ddigwydd yn sgil cytundeb neu orchymyn rheoli rhywogaeth, neu yn sgil arfer pwerau o dan Atodlen 9A**. Mae paragraff 25 o Atodlen 9A hefyd yn caniatáu i Weinidogion Cymru bennu isafswm ar gyfer ystyried hawliadau. Dylid cyflwyno pob hawliad yn uniongyrchol ac yn ysgrifenedig i Weinidogion Cymru.
94. Mae'r rhan fwyaf o rywogaethau sy'n destun gweithrediadau rheoli yn rhai gwyllt ac, felly, nid ydynt yn perthyn i unrhyw berchennog. Os ydynt yn perthyn i berchennog (e.e. anifail sydd wedi dianc o sw neu barc bywyd gwyllt), mae'n bosibl eu bod yn bresennol yn y gwyllt o ganlyniad i'r ffaith bod rhywun wedi cyflawni trosedd o dan adran 14 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981, **neu Erthygl 3 o Orchymyn Rhywogaethau Estron Goresgynnol (Gorfodi a Chaniatáu) 2019** sy'n rheoleiddio gweithgarwch rhyddhau rhywogaethau i'r gwyllt. O dan yr amgylchiadau hyn, ni ddisgwylir i iawndal gael ei dalu am golli unrhyw rywogaeth.

¹⁹ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/69/section/14>

¹⁸ Gweler adran 5.2

~~95. Dylai iawndal fod yn daladwy os caiff eiddo ei ddifrodi gan weithrediadau a gyflawnir o dan gytundeb neu orchymyn rheoli rhywogaeth pan nad yw'r pherchennog na'r deiliad ar fai am y ffaith bod y rhywogaeth ar y safle.~~

6.3 Anghydfodau

95. Os bydd anghydfod yn codi rhwng awdurdod amgylcheddol a pherchennog nad yw'n rhan o'r broses apelio statudol, dylai'r awdurdod amgylcheddol geisio mynd i'r afael â mater drwy ei weithdrefnau datrys anghydfodau arferol.

7. Hawl i apelio

96. Mae gan unrhyw barti sy'n berchen ar y safle hawl i apelio yn erbyn y penderfyniad i wneud gorchymyn rheoli rhywogaethau neu unrhyw ddarpariaeth a geir ynddo, nid dim ond y perchennog y mae'r gorchymyn yn gosod gofynion arno.' Mae'n rhaid cyflwyno apêl i'r Tribiwnlys Haen Gyntaf o fewn y terfyn amser a bennwyd gan ei reolau statudol, sef 28 diwrnod o ddyddiad cyflwyno'r gorchymyn ar hyn o bryd.

97. Gall y Tribiwnlys Haen Gyntaf wneud y canlynol:

- cadarnhau'r gorchymyn;
- cyfarwyddo'r awdurdod amgylcheddol i ddirymu neu ddiwygio'r gorchymyn;
- yn achos gorchymyn brys rheoli rhywogaeth, atal y gorchymyn; neu
- wneud y cyfryw orchymyn arall ag sy'n briodol, ym marn y Tribiwnlys.

8. Atodiad

Y rhestrau rhywogaethau y cyfeirir atyn nhw yn adran 2.4 y Cod hwn.

1. Rhywogaethau sy'n destun pryder arbennig (fel y'u rhestrwyd ym mis Medi 2023)

Enw Saesneg	Enw gwyddonol
Alligator weed	<i>Alternanthera philoxeroides</i>
American skunk cabbage	<i>Lysichiton americanus</i>
Amur sleeper	<i>Percottus glenii</i>
Asian hornet	<i>Vespa velutina nigrithorax</i>
Asiatic tearthumb	<i>Persicaria perfoliata</i>
Balloon vine*	<i>Cardiospermum grandiflorum</i>
Broadleaf watermilfoil	<i>Myriophyllum heterophyllum</i>
Broomsedge bluestem	<i>Andropogon virginicus</i>
Chilean rhubarb	<i>Gunnera tinctoria</i>
Chinese bushclover	<i>Lespedeza cuneata</i>
Chinese mitten crab	<i>Eriocheir sinensis</i>
Chinese tallow	<i>Triadica sebifera</i>
Coati*	<i>Nasua nasua</i>
Common milkweed	<i>Asclepias syriaca</i>
Common myna	<i>Acridotheres tristis</i>
Coypu	<i>Myocastor coypus</i>
Crimson fountaingrass*	<i>Pennisetum setaceum</i>
Curly waterweed	<i>Lagarosiphon major</i>
Eastern baccharis	<i>Baccharis halimifolia</i>
Egyptian goose	<i>Alopochen aegyptiacus</i>
Fanwort	<i>Cabomba caroliniana</i>
Floating pennywort	<i>Hydrocotyle ranunculoide</i>
Floating primrose-willow	<i>Ludwigia peploides</i>
Fox squirrel	<i>Sciurus niger</i>
Giant hogweed	<i>Heracleum mantegazzianum</i>
Golden wreath wattle	<i>Acacia saligna</i>
Grey squirrel	<i>Sciurus carolinensis</i>
Himalayan balsam	<i>Impatiens glandulifera</i>
Indian house crow	<i>Corvus splendens</i>
Japanese hop	<i>Humulus scandens</i>
Japanese stiltgrass	<i>Microstegium vimineum</i>
Kudzu vine*	<i>Pueraria lobata</i>
Marbled crayfish	<i>Procambarus fallax f. virginalis</i> (<i>Procambarus virginalis</i>)
Mesquite*	<i>Prosopis juliflora</i>
Muntjac deer	<i>Muntiacus reevesi</i>
Muskrat	<i>Ondatra zibethicus</i>
New Zealand flatworm	<i>Arthurdendyus triangulatus</i>
Nuttall's waterweed	<i>Elodea nuttallii</i>

North American bullfrog	<i>Lithobates (Rana) catesbeianus</i>
Parrot's feather	<i>Myriophyllum aquaticum</i>
Pallas's squirrel	<i>Callosciurus erythraeus</i>
Perennial veldt grass*	<i>Ehrharta calycina</i>
Persian hogweed	<i>Heracleum persicum</i>
Pumpkinseed	<i>Lepomis gibbosus</i>
Purple pampas grass	<i>Cortaderia jubata</i>
Raccoon	<i>Procyon lotor</i>
Raccoon dog	<i>Nyctereutes procyonoides</i>
Red swamp crayfish	<i>Procambarus clarkii</i>
Ruddy duck	<i>Oxyura jamaicensis</i>
Sacred ibis	<i>Threskiornis aethiopicus</i>
Salvinia moss	<i>Salvinia molesta</i>
Senegal tea plant	<i>Gymnocoronis spilanthoides</i>
Siberian chipmunk	<i>Tamias sibiricus</i>
Signal crayfish	<i>Pacifastacus leniusculus</i>
Small Asian mongoose*	<i>Herpestes javanicus</i>
Sosnowsky's hogweed	<i>Heracleum sosnowskyi</i>
Spiny-cheek crayfish	<i>Orconectes limosus (Faxonius limosus)</i>
Striped eel catfish*	<i>Plotosus lineatus</i>
Terrapins - all subspecies including red-eared slider, yellow-bellied slider, Cumberland slider and common slider	<i>Trachemys scripta</i>
Topmouth gudgeon	<i>Pseudorasbora parva</i>
Tree of Heaven	<i>Ailanthus altissima</i>
Vine-like fern	<i>Lygodium japonicum</i>
Virile crayfish	<i>Orconectes virilis (Faxonius virilis)</i>
Water hyacinth*	<i>Eichhornia crassipes</i>
Water primrose	<i>Ludwigia grandiflora</i>
Whitetop weed*	<i>Parthenium hysterophorus</i>

*rhywogaethau sydd ar fin cael eu tynnu o'r rhestr rhywogaethau sy'n destun pryder arbennig ar ôl yr arolwg manwl a gynhaliwyd yn 2022.

Am ragor o wybodaeth am rywogaethau sy'n destun pryder arbennig, darllenwch [Species of Special Concern » NNSS \(nonnativespecies.org\)](https://nonnativespecies.org/).

2. Anifeiliaid a restrir yn Rhan 1 o Atodlen 9 (fel y'u rhestrwyd ym mis Medi 2023)

Enw Saesneg	Enw gwyddonol
Bass, Large mouthed Black	<i>Micropterus salmoides</i>
Bass, Rock	<i>Ambloplites rupestris</i>
Bitterling	<i>Rhodeus sericeus</i>
Crayfish, Noble	<i>Astacus astacus</i>
Crayfish, Turkish	<i>Astacus leptodactylus</i>
Deer, Chinese Water	<i>Hydropotes inermis</i>
Deer, Sika	<i>Cervus nippon</i>
Deer, any hybrid of Sika	Any hybrid of <i>Cervus nippon</i> , <i>Cervus</i> and any hybrid of the genus <i>Cervus</i>
Dormouse, Fat	<i>Glis glis</i>
Duck, Carolina Wood	<i>Aix sponsa</i>
Duck, Mandarin	<i>Aix galericulata</i>
Flatworm	<i>Kontikia andersoni</i>
Flatworm	<i>Kontikia ventrolineata</i>
Flatworm, Australian	<i>Australoplana sanguinea</i>
Flatworm, New Zealand*	<i>Arthurdendyus triangulatus</i>
Frog, Edible	<i>Rana esculenta</i>
Frog, European Tree (or Common Tree Frog)	<i>Hyla arborea</i>
Frog, Marsh	<i>Rana ridibunda</i>
Goose, Bar-headed	<i>Anser indicus</i>
Goose, Barnacle	<i>Branta leucopsis</i>
Goose, Canada	<i>Branta canadensis</i>
Goose, Emperor	<i>Anser canagicus</i>
Goose, Snow	<i>Anser caerulescens</i>
Heron, Night	<i>Nycticorax nycticorax</i>
Limpet, Slipper	<i>Crepidula fornicata</i>
Lizard, Common Wall	<i>Podarcis muralis</i>
Marmot, Prairie	<i>Cynomys</i>
Mink, American	<i>Mustela vison</i>
Newt, Alpine	<i>Triturus alpestris</i>
Newt, Italian Crested	<i>Triturus carnifex</i>
Owl Eagle	<i>Bubo bubo</i>
Oyster drill, American	<i>Urosalpinx cinerea</i>
Parakeet, Monk	<i>Myiopsitta monachus</i>
Parakeet, Ring-necked	<i>Psittacula krameria</i>
Partridge, Chukar	<i>Alectoris chukar</i>
Partridge, Rock	<i>Alectoris graeca</i>
Pheasant, Golden	<i>Chrysolophus pictus</i>
Pheasant, Lady Amherst's	<i>Chrysolophis amherstiae</i>
Pheasant Reeves	<i>Syrnaticus reevesii</i>

Pheasant, Silver	<i>Lophura nycthemera</i>
Pochard, Red crested	<i>Netta rufina</i>
Pumpkinseed*	<i>Lepomis gibbosus</i>
Rat, Black	<i>Rattus rattus</i>
Ruddy, Shelduck	<i>Tadorna ferruginea</i>
Snake, Aesculapian	<i>Elaphe longissimi</i>
Swan, Black	<i>Cyngus atratus</i>
Terrapin, European pond	<i>Emys orbicularis</i>
Toad, African clawed	<i>Xenopus laevis</i>
Toad, Midwife	<i>Alytes obstetricans</i>
Toad, Yellow-bellied	<i>Bombina variegata</i>
Wallaby, Red-necked	<i>Macropus rufogriseus</i>
Wels, Catfish	<i>Silurus glanis</i>
Zander	<i>Stizostedion lucoperca</i>

*Rhywogaethau sydd ar fin cael eu tynnu o Ran 1 o Atodlen 9 yng Nghymru.

3. Planhigion a restrir yn Rhan 2 o Atodlen 9 (fel y'u rhestrwyd ym mis Medi 2023)

Enw Saesneg	Enw gwyddonol
Alexanders, perfoliate	<i>Smyrnum perfoliatum</i>
Algae, red	<i>Grateloupia luxurians</i>
Archangel, variegated	<i>Lamiastrum galeobdolon subsp. argentatum</i>
Azalea, yellow	<i>Rhododendron luteum</i>
Cotoneaster	<i>Cotoneaster horizontalis</i>
Cotoneaster, entire leaved	<i>Cotoneaster integrifolius</i>
Cotoneaster, Himalayan	<i>Cotoneaster simonsii</i>
Cotoneaster, hollyberry	<i>Cotoneaster bullatus</i>
Cotoneaster, small-leaved	<i>Cotoneaster microphyllus</i>
Creeper, false Virginia	<i>Parthenocissus inserta</i>
Creeper, Virginia	<i>Parthenocissus quinquefolia</i>
Dewplant, Purple	<i>Disphyma crassifolium</i>
Fern, water	<i>Azolla filiculoides</i>
Fig, Hottentot	<i>Carpobrotus edulis</i>
Garlic, Three cornered	<i>Allium triquetrum</i>
Kelp, giant	<i>Macrocystis angustifolia</i>
Kelp, giant	<i>Macrocystis integrifolia</i>
Kelp, giant	<i>Macrocystis laevis</i>
Kelp, giant	<i>Macrocystis pyrifera</i>
Kelp, Japanese	<i>Fallopia sachalinensis</i>
Knotweed, hybrid	<i>Fallopia japonica x Fallopia sachalinensis</i>
Knotweed, Japanese	<i>Fallopia japonica</i>
Leek, few-lowered	<i>Allium paradoxum</i>
Lettuce, water	<i>Pistia stratiotes</i>
Montbretia	<i>Crocsmia x crocosmiflora</i>

Potato, duck	<i>Sagittaria latifolia</i>
Primrose, water	<i>Ludwigia uruguayensis</i>
Rhododendron	<i>Rhododendron ponticum</i>
Rhododendron	<i>Rhododendron maximum</i>
Rose, Japanese	<i>Rosa rugosa</i>
Salvinia, giant*	<i>Salvinia molesta</i>
Seafingers, green	<i>Codium fragile</i>
Seaweed, Californian red	<i>Pilea californica</i>
Seaweed, hooked asparagus	<i>Asparagopsis armata</i>
Seaweed, Japanese	<i>Sargassum muticum</i>
Seaweeds, laver (except native species)	<i>Porphyra spp</i> (except <i>P. amethystea</i> , <i>P. leucosticte</i> , <i>P. linearis</i> , <i>P. miniata</i> , <i>P. purpurea</i> & <i>P. umbilicalis</i>)
Stonecrop, Australian swamp (or New Zealand pigmyweed)	<i>Crassula helmsii</i>
Wakame	<i>Undaria pinnatifida</i>
Waterweeds	All species of the genus <i>Elodea</i>

*Rhywogaethau sydd ar fin cael eu tynnu o Ran 1 o Atodlen 9 yng Nghymru.

4. Anifeiliaid a restrir yn Rhan 1B o Atodlen 9 (fel y'u rhestrwyd ym mis Medi 2023)

Enw Saesneg	Enw gwyddonol
Beaver, Eurasian	Castor fiber
Boar, wild	Sus scrofa

Byrfoddau

ESCO: Gorchymyn brys rheoli rhywogaeth

CNC: Cyfoeth Naturiol Cymru

SCA: Cytundeb rheoli rhywogaeth

SCO: Gorchymyn rheoli rhywogaeth

SCP: Darpariaethau rheoli rhywogaeth

LIC: Llywodraeth Cymru

W&CA 1981: Deddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981

Termau

Cytundeb rheoli rhywogaeth – cytundeb gwirfoddol sy'n rhwymo'n gyfreithiol a wnaed gyda pherchennog safle ac sy'n disgrifio'r hyn sydd angen ei wneud, gan bwy ac erbyn pryd i reoli neu ddileu planhigyn neu anifail estron goresgynnol neu rywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yma i'w rhwystro rhag ymgartrefu a lledaenu.

Gorchymyn rheoli rhywogaeth – cytundeb gorfodol sy'n rhwymo'n gyfreithiol a wneir i orfodi gwaith rheoli neu ddileu planhigyn neu anifail estron goresgynnol neu rywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yma, ar safle penodol.

Gorchymyn brys rheoli rhywogaeth – gorchymyn gorfodol sy'n rhwymo'n gyfreithiol a wneir mewn sefyllfa frys i orfodi gwaith rheoli neu ddileu planhigyn neu anifail estron goresgynnol neu rywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yma, ar safle penodol. CNC fydd yn debygol o gynnal gweithrediadau rheoli rhywogaeth mewn sefyllfa frys.

Darpariaeth rheoli rhywogaeth – gall olygu cytundeb rheoli rhywogaeth, gorchymyn rheoli rhywogaeth neu orchymyn brys rheoli rhywogaeth, neu'r cyfan gyda'i gilydd.

Gweithrediadau rheoli rhywogaeth – gweithgareddau sy'n golygu un neu fwy o'r canlynol:

- dileu rhywogaeth ar safle
- rheoli rhywogaeth ar safle
- rhwystro rhywogaeth rhag dychwelyd i safle.

Rhywogaeth o fewn cwmpas y darpariaethau hyn – yn ôl Paragraff 1(2) o Atodlen 9A o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981, gall cytundeb rheoli rhywogaeth neu orchymyn rheoli rhywogaeth neu orchymyn brys rheoli rhywogaeth ymwneud â:

- a) rhywogaeth anifail neu blanhigion sydd wedi'i rhestru ar y **rhestr o rywogaethau sy'n destun pryder arbennig**,

- b) **rhywogaeth estron oresgynnol** anifail neu blanhigyn nad yw'n dod o dan isbaragraff (a) neu
- c) rhywogaeth anifail nad yw mwyach yn bresennol fel arfer ym Mhrydain Fawr.

Rhywogaeth - yn ôl y diffiniad yn Atodlen 9 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981, yn golygu unrhyw fath o anifail neu blanhigyn.

Estron – mae rhywogaeth yn rhywogaeth estron os:

- os yw wedi'i rhestru yn Rhan I (Anifeiliaid estron sydd wedi ymsefydlu yn y gwyllt) neu Ran II (Planhigion) o Atodlen 9 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981, neu
- yn achos rhywogaeth anifail, rhywogaeth:
 - nad yw ei thiriogaeth naturiol yn cynnwys unrhyw ran o Brydain Fawr, ac
 - sydd wedi'i chyflwyno i Brydain Fawr neu ei bod yn bresennol ym Mhrydain Fawr oherwydd gweithgarwch dynol arall.

Goresgynnol – mae rhywogaeth yn oresgynnol os y bydd, heb ei rheoli, yn debygol o gael effaith andwyol ar:

- fioamrywiaeth,
- buddiannau amgylcheddol eraill, neu
- fuddiannau cymdeithasol neu economaidd.

Ym marn LIC, mae **rhywogaeth estron oresgynnol** yn rhywogaeth estron sy'n gallu lledaenu ac achosi difrod i'r amgylchedd, yr economi, ein hiechyd a'n ffordd o fyw.

Mae **rhywogaeth nad yw mwyach yn bresennol fel arfer ym Mhrydain Fawr** fel y'i diffinnir yn Atodlen 9A o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981, os:

- yw'n rhywogaeth a restrir yn Rhan 1B (Anifeiliaid nad ydynt yn bresennol mwyach) o Atodlen 9, neu
- mae'n rhywogaeth anifail:
 - y mae ei thiriogaeth naturiol yn cynnwys Prydain Fawr neu ran ohoni, ac
 - sydd wedi peidio â phreswyllo'n arferol ym Mhrydain Fawr mewn cyflwr gwyllt nac yn ymwelydd rheolaidd â hi

Pwysig: at ddiben y canllaw hwn, cyfeirir at y math hwn o rywogaeth hefyd fel **'rhywogaeth gynhenid a arferai breswyllo yma'**.

Mae rhywogaeth sy'n cael ei **hailgyflwyno'n anghyfreithlon** wedi cael ei hailgyflwyno heb drwydded, yn groes i Adran 14 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981. Gweler adran 3.3.1 (paragraff 47, tudalen 17) o'r Cod Ymarfer.

Ym marn LIC, dyma'r diffiniad o **effaith andwyol arwyddocaol**: os nad oes rheolaeth

arni, a fydd y rhywogaeth yn debygol o gael effaith arwyddocaol (yn achos rhywogaethau estron goresgynnol) neu a yw'n cael effaith arwyddocaol (yn achos rhywogaethau a arferai breswyllo yma) ar fioamrywiaeth; buddiannau amgylcheddol eraill; neu fuddiannau cymdeithasol neu economaidd Gweler adran 2.4.3 (Paragraffau 20 a 21, tudalen 10) y Cod Ymarfer.

Penderfynir a yw effaith rhywogaeth yn **'arwyddocaol'** ar ôl ystyried yr holl ffeithiau perthnasol a nodweddion yr achos. Dylai CNC a Llywodraeth Cymru ystyried yr wybodaeth sydd ar gael am ei heffeithiau tebygol, yn enwedig unrhyw asesiad o'r risg, yn arbennig unrhyw asesiad a gynhelir gan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr. Mae'r asesiad o'r risg yn debygol o gynnwys edrych ar faint yr effaith a dylid ystyried hyn wrth benderfynu ar y prawf hwn.

Mae'r **rhestr o'r rhywogaeth sy'n destun pryder arbennig** yn golygu'r rhestr o rywogaethau yn yr Atodiad i Reoliad Gweithredu'r Comisiwn (UE) 2016/1141 sy'n mabwysiadu rhestr o rywogaethau estron goresgynnol sydd o bryder i'r Undeb, yn unol â Rheoliad (UE) rhif 1143/2014 Senedd Ewrop a'r Cyngor, fel y'i diwygir o dro i dro. Gweler o rhestr o anifeiliaid ([Invasive non-native \(alien\) animal species: rules in England and Wales - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://www.gov.uk)) a'r rhestr o blanhigion ([Invasive non-native \(alien\) plant species: rules in England and Wales - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://www.gov.uk)).

Mae diffiniad Llywodraeth Cymru o **eang ei gwasgariad** yn golygu rhywogaeth sydd â phoblogaeth sy'n gallu cynnal ei hun ac sydd wedi (neu â'r potensial i) lledaenu i goloneiddio manau eraill o fewn ei thiriogaeth bosibl lle gall oroesi ac atgenhedlu. Penderfynir a yw rhywogaeth yn 'eang ei gwasgariad' ar ôl ystyried y ffeithiau perthnasol a nodweddion yr achos.

Mae'r Cod Ymarfer (paragraff 35, tudalen 15) yn esbonio y gallai **perchennog** safle sy'n cynnwys tir (fel y'i diffinnir ym Mharagraff 4(1) o Atodlen 9A) olygu: rhydd-ddeiliad, lesddeiliad neu unigolyn sy'n arfer pwerau rheoli dros y tir. Y meddiannydd ym marn CNC a Gweinidogion Cymru yw'r unigolyn sy'n arfer pwerau rheoli dros y tir.

Mae'r diffiniad o **safle** (premises) yn Adran 27 o Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad 1981 yn berthnasol i'r darpariaethau hyn. Dywed fod safle'n cynnwys tir (ynghyd ag adeiladau), strwythurau symudol, cerbydau, cychod, awyrennau a dulliau cludiant eraill.

Mae **annedd** yn ôl y diffiniad ym Mharagraff 4(2) o Atodlen 9A o Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad 1981 yn golygu adeilad neu strwythur neu ran o adeilad neu strwythur sy'n cael ei feddiannu'n gyfan gwbl neu'n rhannol fel annedd.

D.S. Nid oes gan CNC bwerau o dan y ddeddfwriaeth hon i fynd i annedd. Dim ond Gweinidogion Cymru gyda gwarant gan ynad heddwch sydd â'r pŵer i roi SCP ar gyfer **annedd**. Cewch ragor o fanylion am y gofynion hyn yn adran 2.4.5, tudalen 12 o'r Cod Ymarfer.

Nid oes diffiniad o **brys** yn Atodlen 9A, ond fe'i defnyddir i gyfeirio at sefyllfa sy'n cyfiawnhau defnyddio **gorchymyn brys rheoli rhywogaeth**. Dywed y Cod Ymarfer (adran 4.5, paragraff 75, tudalen 23): Os bydd awdurdod amgylcheddol yn pryderu y byddai unrhyw oedi

cyn cynnal gweithrediad rheoli rhywogaeth yn debygol o danseilio ei amcanion mewn perthynas â'r rhywogaeth honno yn sylweddol, yna caiff wneud "gorchymyn brys rheoli rhywogaeth". Gellid cyfiawnhau bod sefyllfa'n un frys hefyd os byddai oedi yn dadwneud pwrpas y gweithrediad. Gallai'r brys ddibynnu hefyd yn rhannol ar y rhywogaeth dan sylw ac yn rhannol am faint y mae wedi bod yno.

Bydd **gorchymyn rheoli rhywogaeth wedi'i dramgwyddo** os na fydd yr unigolyn a enwir yn y gorchymyn wedi cynnal y gweithrediadau a enwir yn y gorchymyn neu yn y ffordd a enwir.

Atodiad

Atodlen 9 i Ddeddf Bywyd Gwylt a Chefn Gwlad 1981

Anifeiliaid a phlanhigion y mae adran 14 yn gymwys iddynt

Rhan I—Rhywogaethau estron

Enw-cyffredin

Bass, Large-mouthed Black
 Bass, Rock
 Bitterling
 Crab, Chinese Mitten
 Crayfish, Noble
 Crayfish, Red Swamp
 Crayfish, Signal
 Crayfish, Spiny-cheek
 Crayfish, Turkish
 Deer, Chinese Water
 Deer, Muntjac
 Deer, Sika
 Deer, any hybrid of Sika

Dormouse, Fat
 Duck, Carolina Wood
 Duck, Mandarin
 Duck, Ruddy
 Flatworm
 Flatworm
 Flatworm, Australian
 Flatworm, New Zealand
 Frog, Edible

Enw-gwyddonol

Micropterus salmoides
Ambloplites rupestris
Rhodeus sericeus
Eriocheir sinensis
Astacus astacus
Procambarus clarkii
Pacifastacus leniusculus
Orconectes limosus
Astacus leptodactylus
Hydropotes inermis
Muntiacus reevesi
Cervus nippon
 Any hybrid of *Cervus nippon*,
Cervus and any hybrid of the genus-
Cervus
Glis glis
Aix sponsa
Aix galericulata
Oxyura jamaicensis
Kontikia andersoni
Kontikia ventrolineata
Australoplana sanguinea
Artiposthia triangulata
Rana esculenta

Frog, European Tree (or Common Tree Frog)	<i>Hyla arborea</i>
Frog, Marsh	<i>Rana ridibunda</i>
Goose, Bar-headed	<i>Anser indicus</i>
Goose, Barnacle	<i>Branta leucopsis</i>
Goose, Canada	<i>Branta canadensis</i>
Goose, Egyptian	<i>Alopochen aegyptiacus</i>
Goose, Emperor	<i>Anser canagicus</i>
Goose, Snow	<i>Anser caerulescens</i>
Heron, Night	<i>Nycticorax nycticorax</i>
Limpet, Slipper	<i>Crepidula fornicata</i>
Lizard, Common Wall	<i>Podarcis muralis</i>
Marmot, Prairie (or Prairie dog)	<i>Gynomys</i>
Mink, American	<i>Mustela vison</i>
Newt, Alpine	<i>Triturus alpestris</i>
Newt, Italian Crested	<i>Triturus carnifex</i>
Owl, Eagle	<i>Bubo bubo</i>
Oyster Drill, American	<i>Urosalpinx cinerea</i>
Parakeet, Monk	<i>Myiopsitta monachus</i>
Parakeet, Ring-necked	<i>Psittacula krameri</i>
Partridge, Chukar	<i>Alectoris chukar</i>
Partridge, Rock	<i>Alectoris graeca</i>
Pheasant, Golden	<i>Chrysolophus pictus</i>
Pheasant, Lady Amherst's	<i>Chrysolophus amherstiae</i>
Pheasant, Reeves'	<i>Syrmaticus reevesii</i>
Pheasant, Silver	<i>Lophura nycthemera</i>
Pochard, Red-crested	<i>Netta rufina</i>
Pumpkinseed (or Sun-fish or Pond-perch)	<i>Lepomis gibbosus</i>
Rat, Black	<i>Rattus rattus</i>
Shelduck, Ruddy	<i>Tadorna ferruginea</i>
Snake, Aesculapian	<i>Elaphe longissima</i>
Squirrel, Grey	<i>Sciurus carolinensis</i>
Swan, Black	<i>Cygnus atratus</i>
Terrapin, European Pond	<i>Emys orbicularis</i>
Toad, African Clawed	<i>Xenopus laevis</i>
Toad, Midwife	<i>Alytes obstetricans</i>
Toad, Yellow-bellied	<i>Bombina variegata</i>
Wallaby, Red-necked	<i>Macropus rufogriseus</i>
Wels (or European catfish)	<i>Silurus glanis</i>
Zander	<i>Stizostedion lucioperca</i>

Rhan 1A—Anifeiliaid cynhenid

Rhywogaethau cynhenid

Enw cyffredin

Capercaillie
Chough
Crane, Common
Cormorant
Eagle, White-tailed
Goshawk
Kite, Red
Owl, Barn

Enw gwyddonol

Tetrao-urogallus
Pyrrhocorax-pyrrhocorax
Grus-grus
Crex-crex
Haliaetus-albicilla
Accipiter-gentilis
Milvus-milvus
Tyto-alba

Rhan 1B—Anifeiliaid nad ydynt yn bresennol mwyach fel arfer

Rhywogaethau cynhenid a arferai breswyllo yma

Enw cyffredin

Beaver, Eurasian
Boar, Wild

Enw gwyddonol

Castor fiber
Sus scrofa

Rhan 2

Planhigion—Rhywogaethau estron

Enw cyffredin

Alexanders, Perfoliate
Algae, Red
Archangel, Variegated Yellow

Azalea, Yellow
Balsam, Himalayan
Cotoneaster
Cotoneaster, Entire-leaved
Cotoneaster, Himalayan
Cotoneaster, Hollyberry
Cotoneaster, Small-leaved
Creeper, False Virginia
Creeper, Virginia
Dewplant, Purple
Fanwort (or Carolina Water-Shield)
Fern, Water
Fig, Hottentot
Garlic, Three-cornered
Hogweed, Giant
Hyacinth, Water
Kelp, Giant
Kelp, Giant
Kelp, Giant
Kelp, Japanese
Knotweed, Giant
Knotweed, Hybrid

Knotweed, Japanese

Enw gwyddonol

Smyrnum perfoliatum
Grateloupia luxurians
Lamiastrum galeobdolon subsp.
argentatum
Rhododendron luteum
Impatiens glandulifera
Cotoneaster horizontalis
Cotoneaster integrifolius
Cotoneaster simonsii
Cotoneaster bullatus
Cotoneaster microphyllus
Parthenocissus inserta
Parthenocissus quinquefolia
Disphyma crassifolium
Gabomba caroliniana
Azolla filiculoides
Carpobrotus edulis
Allium triquetrum
Heracleum mantegazzianum
Eichhornia crassipes
Macrocystis angustifolia
Macrocystis integrifolia
Macrocystis laevis
Macrocystis pyrifera
Laminaria japonica
Fallopia sachalinensis
Fallopia japonica x *Fallopia*
sachalinensis
Fallopia japonica

Leek, Few-flowered	<i>Allium paradoxum</i>
Lettuce, water	<i>Pistia stratiotes</i>
Montbretia	<i>Grocosmia x crocosmiiflora</i>
Parrot's Feather	<i>Myriophyllum aquaticum</i>
Pennywort, Floating	<i>Hydrocotyle ranunculoides</i>
Potato, Duck	<i>Sagittaria latifolia</i>
Primrose, Floating Water	<i>Ludwigia peploides</i>
Primrose, Water	<i>Ludwigia grandiflora</i>
Primrose, Water	<i>Ludwigia uruguayensis</i>
Rhododendron	<i>Rhododendron ponticum</i>
Rhododendron	<i>Rhododendron ponticum x</i>
	<i>Rhododendron maximum</i>
Rhubarb, Giant	<i>Gunnera tinctoria</i>
Rose, Japanese	<i>Rosa rugosa</i>
Salvinia, Giant	<i>Salvinia molesta</i>
Seafingers, Green	<i>Codium fragile</i>
Seaweed, Californian Red	<i>Pikea californica</i>
Seaweed, Hooked Asparagus	<i>Asparagopsis armata</i>
Seaweed, Japanese	<i>Sargassum muticum</i>
Seaweeds, Laver (except native-species)	<i>Porphyra spp (except P. amethystea, P. leucosticte, P. linearis, P. miniata, P. purpurea & P. umbilicalis)</i>
Stonecrop, Australian Swamp (or New Zealand Pigmyweed)	<i>Crassula helmsii</i>
Wakame	<i>Undaria pinnatifida</i>
Waterweed, Curly	<i>Lagarosiphon major</i>
Waterweeds	<i>All species of the genus Elodea.</i>

Diffiniadau sy'n ymwneud â rhywogaethau

Ystyr "rhywogaeth" yw unrhyw fath o anifail neu blanhigyn.

Mae rhywogaeth yn "oresgynnol" os yw'n debygol y byddai'n cael effaith andwyol sylweddol ar un o'r canlynol, os na chaiff ei reoli:

- bioamrywiaeth,
- buddiannau amgylcheddol eraill; neu
- fuddiannau cymdeithasol neu economaidd.

Mae rhywogaeth yn "estron":

- os yw wedi'i rhestru yn Rhan 1 neu 2 o Atodlen 9, neu
- yn achos rhywogaeth anifail, os yw'n rhywogaeth:
 - nad yw ei thiriogaeth naturiol yn cynnwys unrhyw ran o Brydain Fawr, a'i bod

- ~~wedi'i chyflwyno i Brydain Fawr neu i'w chael ym Mrydain Fawr oherwydd gweithgarwch dynol arall.~~

~~Mae cyfeiriadau at y ffaith bod rhywogaeth yn "bresennol" ar safle yn cynnwys ei phresenoldeb ar y safle ar unrhyw gam yn ei gylch oes (er enghraifft, fel wyau neu hadau).~~

~~Nid yw rhywogaeth anifail "yn bresennol ym Mhrydain Fawr mwyach":~~

~~a) os yw'n rhywogaeth wedi'i rhestru yn Rhan 1B o Atodlen 9, neu~~

~~b) os yw'n rhywogaeth:~~

- ~~y mae ei thiriogaeth naturiol yn cynnwys Prydain Fawr gyfan neu unrhyw ran ohoni, aë~~
- ~~nad yw'n preswyllo fel arfer ym Mhrydain Fawr yn y gwyllt, nac yn ymweld â Phrydain Fawr, mwyach.~~